

บทที่ 2

การควบคุมการดำเนินงานบริษัทของผู้ถือหุ้น

การควบคุมการดำเนินงานบริษัทของผู้ถือหุ้นนั้นทำได้โดยอาศัยการประชุมผู้ถือหุ้นเป็นหลักสำคัญ ในเรื่องนี้กฎหมายของทุกประเทศให้สิทธิแก่ที่ประชุมผู้ถือหุ้นในการที่จะเข้าควบคุมการดำเนินงานบริษัทโดยกำหนดให้ผู้มีหน้าที่ในการบริหารงานหรือจัดการงานของบริษัทอันได้แก่กรรมการจะต้องมีหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามมติของที่ประชุมใหญ่ด้วย ดังเช่นที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยมาตรา 1144 ซึ่งบัญญัติว่า

“บรรดาบริษัทจำกัด ให้มีกรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนด้วยกันจัดการตามข้อบังคับของบริษัท และอยู่ในความครอบงำของที่ประชุมใหญ่แห่งผู้ถือหุ้นทั้งปวง” และในมาตรา 1168 วรรค 2(4) ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยก็บัญญัติไว้ว่า

“ว่าโดยเฉพาะ กรรมการต้องรับผิดชอบร่วมกันในประการต่าง ๆ ดังกล่าวต่อไปนี้ คือ

(4) บังคับการให้เป็นไปโดยถูกต้องตามมติของที่ประชุมใหญ่” * และตามกฎหมายบริษัทมหาชนก็ได้บัญญัติไว้ในทำนองเดียวกัน

โดยปกติในการบริหารงานของบริษัทนั้น ผู้ถือหุ้นไม่มีสิทธิที่จะเข้าไปตัดสินใจหรือแทรกแซงการดำเนินงานของกรรมการ และบริษัทก็มีสภาพเป็นนิติบุคคลและมีตัวตนแยกต่างหากจากผู้ถือหุ้น ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า หากผู้ถือหุ้นต้องการบรรลุจุดประสงค์ของการเข้าลงทุนโดยการเป็น

*ดูพระราชบัญญัติบริษัทมหาชน จำกัด พ.ศ. 2535, มาตรา 77

เจ้าของหุ้นในบริษัทแล้วละก็ ผู้ถือหุ้นจะต้องสามารถควบคุมการดำเนินงานทั้งหมดของบริษัทให้ได้ อย่างสมบูรณ์ เพราะโดยนัยแล้ว การจัดตั้งบริษัทเป็นความคิดของผู้ถือหุ้นเพื่อที่จะเป็นเจ้าของบริษัท (Owner) แต่อันที่จริงแล้วคณะกรรมการ (Board of Directors) ทำหน้าที่บริหารงานบริษัท ดังนั้น จึงมีหลักแบ่งแยกระหว่างสิทธิของผู้ถือหุ้นกับอำนาจการบริหารกิจการ และศาสตราจารย์ เบิลและมินส์ได้เขียนไว้ในหนังสือ “The Modern Corporation and Private Property” ว่า “ใน ค.ศ. 1933 ได้เน้นถึงความเป็นเจ้าของที่ไม่ได้จัดการงานและผู้จัดการงานที่ไม่ใช่เจ้าของ และกล่าวว่า การแยกการควบคุมออกจากความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์เป็นลักษณะอย่างหนึ่งของระบบบริษัท”¹ ในปัจจุบันได้มีการยอมรับกันแล้วว่า อำนาจในการบริหารกิจการของบริษัทเป็นอำนาจของคณะกรรมการบริษัท ซึ่งอาจไม่ใช่ผู้ถือหุ้นของบริษัทก็ได้ โดยการบริหารงานของคณะกรรมการให้อยู่ภายใต้การดูแลครอบงำของผู้ถือหุ้นอีกทีหนึ่ง เพราะผู้ถือหุ้นเป็นผู้นำเงินมาลงทุน ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียสมควรที่จะได้รับสิทธิเข้าดูแลการบริหารงานของกรรมการบริษัท ดังนั้นในบทนี้ผู้เขียนจึงได้หยิบยกเรื่องเกี่ยวกับสิทธิของผู้ถือหุ้น และการประชุมผู้ถือหุ้นซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญเกี่ยวกับการควบคุมการดำเนินงานบริษัทของผู้ถือหุ้น โดยแบ่งหัวข้อดังนี้คือ

1. สิทธิของผู้ถือหุ้น
2. การประชุมผู้ถือหุ้น
3. กระบวนการประชุมผู้ถือหุ้น

¹ Harry G. Henn, Law of Corporation, p. 362 อ้างถึงใน ฉัตรทิพย์ ตันตพระศาสน์, “มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้ถือหุ้น,” 2525, หน้า 88-89.

1. สิทธิของผู้ถือหุ้น

เมื่อเข้ามาถือหุ้นในบริษัท สิทธิสำคัญที่ผู้ถือหุ้นทุกคนมีสิทธิได้รับมี 3 ประการ ดังนี้คือ

1.1 สิทธิในการครอบงำดูแลการจัดการ

ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้สิทธิในการครอบงำดูแลการจัดการอาจทำได้ในหลายกรณี เช่น การให้สัตยาบันในกิจการที่กรรมการได้กระทำไปแล้ว หรือการให้ความเห็นชอบในกิจการต่าง ๆ ที่กรรมการจะกระทำ แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงสิทธิดังต่อไปนี้คือ

1.1.1 สิทธิในการเข้าร่วมประชุม (Right To Attend General Meeting) และออกเสียงลงคะแนน (Voting Right)

เนื่องจากผู้ถือหุ้นทุกคนเป็นเจ้าของบริษัท (Owner) ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียในกิจการของบริษัทตลอดจนมีอำนาจแต่งตั้งกรรมการบริษัทก็ตาม แต่มักไม่มีโอกาสบริหารงานและไม่ว่าบริษัทจะประกอบกิจการมีกำไรหรือขาดทุนก็ย่อมมีผลกระทบต่อเงินปันผลที่ผู้ถือหุ้นจะได้รับ จึงจำเป็นต้องให้ผู้ถือหุ้นได้เข้าร่วมประชุมและออกเสียงลงคะแนนในกิจการที่ตนมีส่วนได้เสียนั้น

กฎหมายไทยได้บัญญัติรองรับไว้ให้ผู้ถือหุ้นทุกคนมีสิทธิเข้าประชุมใหญ่ได้เสมอ* ดังนั้นผู้ถือหุ้นทุกคนจึงมีสิทธิเข้าร่วมประชุมในการประชุมผู้ถือหุ้นทุกครั้งได้เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการประชุมสามัญหรือวิสามัญ และไม่ว่าจะโดยกรรมการเป็นผู้เรียกประชุม หรือผู้ถือหุ้นเป็นผู้เรียกประชุมก็ตาม

* ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1176 กล่าวไว้ว่า “ผู้ถือหุ้นทุกคนมีสิทธิเข้าประชุมใหญ่ได้เสมอไม่ว่าจะเป็นการประชุมชนิดใดคราวใด”

ผู้ถือหุ้นทุกคนมีสิทธิเข้าประชุมในที่ประชุมใหญ่ของบริษัทได้เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการประชุมชนิดใดคราวใด บุคคลอื่นนอกเหนือจากผู้ถือหุ้นจะเข้าประชุมใหญ่ได้ ต้องปรากฏว่าเป็นผู้ที่ได้รับมอบฉันทะจากผู้ถือหุ้น ซึ่งในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้กล่าวไว้ในมาตรา 1187 ดังนี้²

“ผู้ถือหุ้นทุกคนจะมอบฉันทะให้ผู้อื่นออกเสียงแทนตนก็ได้ แต่การมอบฉันทะเช่นนี้ ต้องทำเป็นหนังสือ”

มีคำพิพากษาฎีกาที่ 86/2512 ได้วินิจฉัยไว้ว่า การประชุมของบริษัทซึ่งมีบุคคลที่ไม่ใช่ผู้ถือหุ้นเข้าร่วมประชุมแสดงความเห็นและออกเสียงลงคะแนนด้วย แม้ผู้ถือหุ้นที่เข้าประชุมด้วย จะมีหุ้นรวมกันเกิน 1 ใน 4 ของจำนวนหุ้นทั้งหมดและได้ลงคะแนนเสียงเป็นเอกฉันท์ก็ตาม มตินั้นก็เป็นมติที่ไม่ชอบ ศาลเพิกถอนเสียได้ *

สิทธิในการเข้าร่วมประชุมและลงคะแนนเสียง เป็นสิทธิสำคัญที่ผู้ถือหุ้นใช้ในการควบคุมการดำเนินงานบริษัทโดยผ่านที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น ซึ่งกฎหมายบริษัทของต่างประเทศมีบทบัญญัติในเรื่องการประชุมผู้ถือหุ้นไว้ทั้งสิ้น

¹ นิรวรรณ ภาคย์พีรพันธ์, “บริษัทกับการมอบฉันทะตามกฎหมาย,” วารสารกฎหมายธุรกิจ 12 (มีนาคม 2532) : 42.

* แสดงให้เห็นว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1176 บัญญัติให้สิทธิเฉพาะผู้ถือหุ้นเท่านั้นเข้าร่วมประชุมได้ห้ามบุคคลอื่นเข้าประชุม เว้นแต่จะเป็นผู้รับฉันทะตาม มาตรา 1187

กฎหมายไทยก็ได้บัญญัติรับรองสิทธิในการเข้าร่วมประชุมผู้ถือหุ้นเป็นสิทธิพื้นฐานของผู้ถือหุ้นทุกคนเช่นเดียวกัน*

(ในเรื่องการประชุมผู้ถือหุ้นนี้ ผู้เขียนจะได้กล่าวโดยละเอียดในข้อ 2.2 ต่อไป)

การที่ผู้ถือหุ้นเข้าร่วมประชุมนอกจากจะทำให้ผู้ถือหุ้นมีโอกาสรับรู้ฐานะตลอดจนสภาพกิจการของบริษัทแล้ว สิ่งที่สำคัญยิ่งก็คือทำให้ผู้ถือหุ้นมีส่วนในการพิจารณาให้ความเห็นชอบหรืออนุมัติกิจการต่างๆ ที่บริษัทจำเป็นต้องกระทำเพื่อให้การดำเนินงานของบริษัทสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ถูกกฎหมายบัญญัติไว้ว่าต้องมีการประชุม หรือว่าเป็นเรื่องที่กรรมการหรือผู้ถือหุ้นเห็นจำเป็นต้องเรียกประชุม

สิทธิในการเข้าร่วมประชุมของผู้ถือหุ้นนี้ นอกจากผู้ถือหุ้นสามารถเข้าร่วมประชุมด้วยตัวเองแล้ว ผู้ถือหุ้นอาจแต่งตั้งให้ผู้อื่นเข้าประชุมแทนก็ได้ โดยทำเป็นหนังสือ**

ส่วนเรื่องการลงคะแนนเสียงในที่ประชุมผู้ถือหุ้นนั้น โดยปกติแล้วไม่ว่าจะเป็นตัวผู้ถือหุ้นเองหรือผู้รับฉันทะก็ตามย่อมจะมีสิทธิลงคะแนนเสียงในการประชุมผู้ถือหุ้นได้เสมอ*** แต่กรณีกฎหมายประเทศอังกฤษนั้นเฉพาะการลงคะแนนลับเท่านั้นที่ผู้รับฉันทะมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเสมอ และมีสิทธิที่จะเข้าร่วมในการเรียกร้องให้มีการออกเสียงลงคะแนนโดยวิธีลับด้วย ส่วนการลงคะแนนโดยวิธีชูมือนั้นผู้รับฉันทะจะลงคะแนนเสียงได้ต่อเมื่อมีข้อบังคับของบริษัทอนุญาตให้ทำได้⁺

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1176 ได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่า ผู้ถือหุ้นทั่วทุกคนมีสิทธิจะเข้าร่วมประชุมในที่ประชุมใหญ่ได้เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการประชุมชนิดใดคราวใด

** เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1187, Companies Act of 1985, Section 372(1),.....

*** ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1187,.....

⁺ ดู Companies Act of 1985, Section 372 (1)(2) และ Section. 373 (2)

จากบทบัญญัติ มาตรา 1187 ที่ให้สิทธิผู้ถือหุ้นทุกคนมอบฉันทะให้ผู้อื่นออกเสียงแทนได้นั้น มีปัญหาว่าหากบริษัทมีข้อบังคับกำหนดว่าห้ามมิให้ผู้ถือหุ้นมอบฉันทะให้ผู้อื่นมาประชุมแทนตน ข้อบังคับเช่นนี้จะสามารถใช้บังคับได้หรือไม่

สำหรับปัญหานี้มีความเห็นเป็น 2 ความเห็น คือ

ความเห็นแรก เห็นว่าการที่ข้อบังคับบริษัทกำหนดห้ามมิให้ผู้ถือหุ้นมอบฉันทะให้ผู้อื่นมาประชุมแทนตนไม่น่ามีปัญหาในการบังคับใช้ เพราะการประชุมผู้ถือหุ้นไม่ใช่เรื่องเฉพาะตัวที่คำนึงถึงคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าประชุม แม้มาตรา 1176 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะกำหนดให้สิทธิเฉพาะผู้ถือหุ้นเท่านั้นที่จะเข้าประชุมคราวใด ๆ ของบริษัทได้แต่ในมาตรา 1176 ก็ยังยอมให้ผู้ถือหุ้นมอบฉันทะให้ผู้อื่นประชุมแทนตนได้ ซึ่งเท่ากับเป็นการแสดงให้เห็นว่า การเข้าประชุมผู้ถือหุ้นนั้นไม่ใช่เป็นการเฉพาะตัว อันมีอรรถนัยหมายให้ผู้อื่นไปทำการแทนได้ นอกจากนี้ข้อบังคับของบริษัทที่กำหนดห้ามมิให้ผู้ถือหุ้นมอบฉันทะให้ผู้อื่นมาประชุมแทนตนนี้ ยังเป็นการสนับสนุนให้ตัวผู้ถือหุ้นมาเข้าประชุมด้วยตนเองเพื่อฟังรายงานการดำเนินงานและความเป็นไปในกิจการต่าง ๆ ของบริษัทซึ่งเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้นับเป็นเรื่องที่ผู้ถือหุ้นควรจะได้รับทราบไว้ในฐานะเป็นเจ้าของส่วนหนึ่งของบริษัท³

ความเห็นที่สอง ข้อบังคับนี้น่าจะใช้ไม่ได้ เพราะกิจการใดที่ไม่ต้องทำการเฉพาะตัวก็ควรจะมีอำนาจให้ผู้อื่นทำการแทนได้ การออกเสียงลงคะแนนไม่ใช่กิจการที่ผู้ถือหุ้นต้องทำด้วยตนเอง ดังนั้นข้อห้ามผู้ถือหุ้นตั้งผู้รับฉันทะจึงเป็นการตัดสิทธิผู้ถือหุ้น⁴

³ นีรวรรณ ภาคย์พิรณันท์, “บริษัทกับการมอบฉันทะตามกฎหมาย,” วารสารกฎหมายธุรกิจ 12 (มีนาคม 2532) : 43.

⁴ ธรรมนูญกานต์ พิพิธกุล, “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการประชุมผู้ถือหุ้น : ศึกษาเฉพาะกรณีมติที่ประชุมผู้ถือหุ้น,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาคศึกษานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 63.

สำหรับปัญหานี้ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นเช่นเดียวกับความเห็นที่สอง เพราะว่าปัญหานี้ควรจะพิจารณาว่าโดยหลักแม้ว่าข้อบังคับจะนำหลักการตกลงกันของผู้ถือหุ้น (Free Choice) ก็ตาม แต่ก็ต้องไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย และเมื่อพิจารณาว่าสิทธิเข้าประชุมนี้เป็นสิทธิพื้นฐานของผู้ถือหุ้นทุกคนที่กฎหมายบัญญัติเพื่อรองรับให้ผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียแต่ไม่มีอำนาจจัดการได้ มีโอกาสควบคุมการดำเนินงานของบริษัท และประกอบกับสิทธิออกเสียงลงคะแนนนี้มาตรา 1187 ก็บัญญัติรองรับว่าไม่ใช่กิจการที่ผู้ถือหุ้นจะต้องทำด้วยตนเอง ดังนั้นเหตุผลที่ว่าทำให้เป็นการตัดสิทธิผู้ถือหุ้นนั้นเป็นการชอบแล้ว ดังนั้นข้อบังคับเช่นนี้น่าจะเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนซึ่งต้องห้ามที่จะตกลงกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 112

หากกรณีมีข้อบังคับของบริษัทกำหนดว่าผู้ถือหุ้นบุริมสิทธิไม่มีสิทธิลงคะแนนเสียงในมติเกี่ยวกับการแต่งตั้งกรรมการหรือผู้สอบบัญชีของบริษัท เช่นนี้ก็สามารยกเว้นไว้ในข้อบังคับได้⁵

สิทธิในการลงคะแนนเสียงนอกจากอาจต้องห้ามข้อบังคับของบริษัทแล้ว ยังมีบทบัญญัติกฎหมายที่บัญญัติห้ามผู้ถือหุ้นลงคะแนนเสียงอีกหลายกรณี ดังนี้

1. กรณีตามมาตรา 1183 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติไว้ว่า “ถ้ามีข้อบังคับของบริษัทวางเป็นกำหนดไว้ว่า ต่อเมื่อผู้ถือหุ้นเป็นผู้มีหุ้นแต่จำนวนเท่าใดขึ้นไปจึงให้ออกเสียงเป็นคะแนนได้ไซ้ร้ ท่านว่าผู้ถือหุ้นทั้งหลายซึ่งไม่มีหุ้นถึงจำนวนเท่า นั้นย่อมมีสิทธิที่จะเข้าร่วมกันให้ได้จำนวนหุ้นดังกล่าวแล้วตั้งคนหนึ่งในพวกของตนให้เป็นผู้รับฉันทะออกเสียงแทนในการประชุมใด ๆ ได้”

⁵ เสาวนีย์ อัครวิจารณ์ “สิทธิของผู้ถือหุ้นฝ่ายข้างน้อยในบริษัทเอกชน จำกัด” (งานวิจัยได้รับการสนับสนุนจากโครงการวิจัยเสริมหลักสูตร สาขาวิชากฎหมายพาณิชย์และธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), หน้า 33.

2. กรณีตามมาตรา 1184 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติไว้ว่า “ผู้ถือหุ้นคนใดยังมีได้ชำระเงินค่าหุ้น ซึ่งบริษัทได้เรียกเอาแต่ตนให้เสร็จสิ้น ท่านว่าผู้ถือหุ้นคนนั้นไม่มีสิทธิออกเสียงเป็นคะแนน”

3. กรณีตามมาตรา 1185 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติไว้ว่า “ผู้ถือหุ้นคนใดมีส่วนได้เสียเป็นพิเศษในข้ออันใด ซึ่งที่ประชุมจะลงมติ ท่านห้ามมิให้ผู้ถือหุ้นคนนั้นออกเสียงลงคะแนนด้วยในข้อนั้น”

4. กรณีตามมาตรา 1186 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติไว้ว่า “ผู้ทรงใบหุ้นชนิดออกให้แก่ผู้ถือ หากอาจออกเสียงเป็นคะแนนได้ไม่ เว้นแต่จะได้นำใบหุ้นของคนนั้นมาวางไว้แก่บริษัทแต่ก่อนเวลาประชุม”

1.1.2 สิทธิในการฟ้องร้อง (Right to Sue)

นอกจากผู้ถือหุ้นมีสิทธิเข้าร่วมประชุมและลงคะแนนเสียง ซึ่งเป็นสิทธิที่ผู้ถือหุ้นสามารถใช้เป็นมาตรการป้องกันมิให้ฝ่ายจัดการกระทำความเสียหายให้แก่บริษัทและผู้ถือหุ้นแล้ว ผู้ถือหุ้นก็ยังมีโอกาสขอได้หรือเยียวยาแก้ไขความเสียหายที่ฝ่ายจัดการได้กระทำต่อตนหรือบริษัทด้วย โดยการใช้อำนาจฟ้องคดีต่อศาล

สิทธิในการฟ้องร้องที่ผู้ถือหุ้นมี แยกพิจารณาเป็น 2 กรณี คือ

ก. กรณีที่ผู้ถือหุ้นใช้สิทธิฟ้องร้องในนามส่วนตัว

ข. กรณีที่ผู้ถือหุ้นใช้สิทธิฟ้องร้องแทนบริษัท

ก. กรณีที่ผู้ถือหุ้นใช้สิทธิฟ้องร้องในนามส่วนตัว

ผู้ถือหุ้นมีสิทธิดำเนินการฟ้องร้องคดีได้ ไม่ว่าจะโดยอาศัยบทบัญญัติในเรื่องหุ้นส่วนบริษัท ซึ่งมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะ หรือว่าผู้ถือหุ้นถูกได้แย่งสิทธิ ซึ่งสามารถใช้สิทธิฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 หรือผู้ถือหุ้นได้รับความเสียหายจากการกระทำละเมิด ก็สามารถฟ้องร้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 หรือสามารถฟ้องร้องโดยอาศัยหลักเรื่องสัญญาในกรณีผิดสัญญาก็ได้และในการฟ้องร้องกรณีนี้ผู้ถือหุ้นสามารถฟ้องเพื่อประโยชน์ของผู้ถือหุ้นอื่นที่ได้รับผลจากการกระทำที่ไม่ถูกต้อง เช่นเดียวกับผู้ถือหุ้นได้ด้วย

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหุ้นส่วนบริษัท และพระราชบัญญัติมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 นั้น ผู้ถือหุ้นมีสิทธิฟ้องคดีในนามผู้ถือหุ้นเองโดยตรงเพียง 3 ประการ กล่าวคือ

ประการแรก เป็นกรณีที่ผู้ถือหุ้นมีสิทธิฟ้องคดีต่อกรรมการบริษัทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1170 ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า

“เมื่อการซึ่งกรรมการคนใดได้ทำไปได้รับอนุมัติของที่ประชุมใหญ่แล้ว ท่านว่ากรรมการคนนั้นไม่ต้องรับผิดในการนั้นต่อผู้ถือหุ้นซึ่งได้ให้อนุมัติ หรือต่อบริษัทอีกต่อไป

ท่านห้ามมิให้ผู้ถือหุ้นซึ่งมิได้ให้อนุมัติด้วยนั้นฟ้องคดีเมื่อพ้นเวลาหกเดือนนับแต่วันที่ประชุมใหญ่ให้อนุมัติแก่การเช่นนั้น”

จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเป็นกรณีที่กฎหมายให้สิทธิแก่ผู้ถือหุ้นที่ไม่ได้ลงมติที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นฟ้องกรรมการบริษัทซึ่งได้กระทำการใด ๆ นอกขอบอำนาจหรือกระทำให้เกิดความเสียหายแก่บริษัทโดยละเมิด และที่ประชุมใหญ่ได้ให้สัตยาบัน หรืออนุมัติเรียบร้อยแล้ว และโดยผลของการที่ที่ประชุมใหญ่ให้อนุมัติดังกล่าว ทำให้กรรมการไม่ต้องรับผิดต่อบริษัท และต่อผู้ถือหุ้นซึ่งได้ลงมติไปแล้วด้วย

กรณีนี้มีใช้กรณีที่ผู้ถือหุ้นใช้สิทธิฟ้องคดีแทนบริษัท เพราะในมาตรา 1170 วรรคแรก ได้บัญญัติไว้แจ้งชัดแล้วว่าเมื่อที่ประชุมได้ให้อนุมัติ กรรมการก็พ้นจากความรับผิดชอบมีต่อ

1. ผู้ถือหุ้นที่ได้ให้อนุมัติ
2. บริษัท

จึงเท่ากับว่าบริษัทหมดสิทธิที่จะเรียกร้องต่อกรรมการอีกต่อไป ฉะนั้นผู้ถือหุ้นที่มีได้อนุมัติ หากจะฟ้องร้องกรรมการแล้วก็ไม่น่าจะมีสิทธิฟ้องแทนบริษัทโดยอาศัยสิทธิเรียกร้องของบริษัทได้อีก แต่ต้องเป็นการฟ้องคดีโดยอาศัยสิทธิเรียกร้องเฉพาะตัวผู้ถือหุ้นเอง หรือกลุ่มผู้ถือหุ้นที่มีได้ให้อนุมัติโดยตรงเท่านั้น⁶

⁶ ฉัตรทิพย์ ตันตพระศาสน์, มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้ถือหุ้น, 2525, หน้า 179.

มีนักกฎหมายบางท่าน มีความเห็นว่าตามมาตรา 1170 ซึ่งได้กำหนดให้ผู้ถือหุ้นซึ่งมิได้ให้อนุมัติฟ้องร้องคดีต่อกรรมการบริษัทนั้น เป็นการฟ้องคดีเพื่อให้กรรมการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่บริษัท⁷

ประการที่สอง ผู้ถือหุ้นมีสิทธิร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งเพิกถอนมติของที่ประชุมใหญ่ได้ หากเห็นว่าการประชุมใหญ่นั้นได้นัดเรียก หรือได้ประชุมกัน หรือได้ลงมติฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมาย หรือข้อบังคับของบริษัท*

การใช้สิทธิฟ้องร้องของผู้ถือหุ้นในกรณีนี้ เป็นการร้องขอต่อศาลให้เพิกถอนการปฏิบัติงานของบริษัทที่ผิดระเบียบ และบทบัญญัติของกฎหมาย โดยให้ร้องขอต่อศาลภายในกำหนดเวลาหนึ่งเดือน นับแต่วันที่มีการลงมติ

เมื่อพิจารณาตาม มาตรา 1195 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว จะเห็นได้ว่ามติที่อาจถูกร้องขอต่อศาลให้เพิกถอนได้ ก็คือ

1. มติของที่ประชุมที่เกิดจากการประชุมที่นัดเรียกโดยฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมาย หรือข้อบังคับบริษัท
2. มติของที่ประชุมที่เกิดจากการประชุมที่ปฏิบัติฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมาย หรือข้อบังคับของบริษัท

⁷ ประภาศน์ อวยชัย , คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนบริษัท พ.ศ. 2522,(กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์ 2530), หน้า 226.

*ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1195 และพระราชบัญญัติบริษัทมหาชน จำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 108 ซึ่งได้บัญญัติไว้คล้ายคลึงกัน ต่างกันตรงที่กรณีมาตรา 1195 นั้น ผู้ถือหุ้นและกรรมการเป็นผู้มีสิทธิร้องขอต่อศาล ส่วนบริษัทมหาชนนั้นเฉพาะผู้ถือหุ้นเท่านั้นที่มีสิทธิฟ้องขอเพิกถอนได้

3. มติของที่ประชุมที่เกิดจากการลงคะแนนเสียงโดยฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมาย หรือข้อบังคับของบริษัท

จากบทบัญญัติ มาตรา 1195 ดังกล่าว เห็นได้ว่าการกระทำที่ผู้ถือหุ้นจะใช้สิทธิ ร้องขอต่อศาลให้เพิกถอนเกี่ยวกับการฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมาย หรือข้อบังคับบริษัทนั้น ก็คือ การนัดเรียกประชุม การประชุม และการลงมติ เพียง 3 กรณีนี้เท่านั้น กล่าวคือ

กรณีการเพิกถอนมติของที่ประชุมใหญ่ในเรื่องนัดเรียกประชุม

* การนัดเรียกประชุมที่ผิดกฎหมาย ซึ่งกฎหมายระบุให้บอกกล่าวนัดเรียกประชุม ใหญ่ต่อผู้ถือหุ้นก่อนวันนัดประชุมไม่น้อยกว่า 7 วัน การนัดประชุมใหญ่ของกรรมการบริษัทโดย บอกกล่าวผู้ถือหุ้นล่วงหน้าเพียง 4 วัน ย่อมฝ่าฝืนกฎหมายมาตรา 1175 มีผลทำให้มติของที่ ประชุมใหญ่อ้างกล่าวเป็นมติที่ผิดระเบียบตามมาตรา 1195 ผู้ถือหุ้นมีสิทธิร้องขอต่อศาลให้เพิก ถอนมติของที่ประชุมใหญ่อ้างกล่าวได้ภายในกำหนดหนึ่งเดือน ศาลจึงเพิกถอนมติของที่ประชุมดัง กล่าวตามกฎหมาย มาตรา 1195⁸

การนัดประชุมโดยกรรมการเพียงคนเดียว ซึ่งฝ่าฝืนข้อบังคับของบริษัทที่ให้นัดเรียก ประชุมใหญ่โดยคณะกรรมการ การประชุมจึงเป็นโมฆะ - คณะกรรมการที่ตั้งขึ้นตามมติที่ประชุม ในครั้งนี้จึงเป็นกรรมการที่ไม่มีอำนาจเรียกประชุมใหญ่ และมติของที่ประชุมครั้งหลังที่ให้ถอนฟ้อง คดีล้มละลาย ซึ่งผู้ถือหุ้นคนหนึ่งเป็นจำเลย และคนฟ้องคดีอาญาที่กรรมการบริษัทถูกฟ้องฐานะ

* ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1175

⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3623 - 3624/2527 , คำพิพากษาศาลฎีกาประจำปีพุทธศักราช 2527 (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา , 2527), หน้า 2783.

ยักยกก็ไม่ใช่ชอบด้วยเช่นผู้ถือหุ้นจึงมีการฟ้องขอให้ศาลสั่งทำลายมตินั้นได้⁹

การที่มีข้อบังคับของบริษัทกำหนดชัดเจนให้แจ้งการเรียกประชุมให้ผู้ถือหุ้นทุกคนทราบล่วงหน้า 21 วัน ก่อนที่จะมีการประชุมใหญ่ทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการประชุมสามัญ หรือวิสามัญนั้น ปรากฏว่าในการบอกกล่าวนัดประชุมใหญ่ครั้งที่สอง เนื่องจากการประชุมใหญ่ครั้งแรกที่นัดไว้กระทำไม่ได้นั้นได้เรียกประชุมโดยผู้ร้องซึ่งเป็นผู้ถือหุ้นได้รับแจ้งการนัดประชุมใหญ่ ก่อนที่จะมีการประชุมเพียง 8 วัน จึงเป็นการฝ่าฝืนข้อบังคับบริษัท ศาลชอบที่จะเพิกถอนมติของที่ประชุมใหญ่อันผิดระเบียบนั้นเสียได้¹⁰

กรณีการเพิกถอนมติของที่ประชุมใหญ่ในเรื่องการประชุม

มติของที่ประชุมซึ่งฝ่าฝืนมาตรา 1176 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งมีบุคคลที่ไม่ใช่ผู้ถือหุ้นเข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็น และออกเสียงลงคะแนนด้วย แม้ผู้ถือหุ้นที่เข้าประชุมด้วยมีหุ้นร่วมกัน 1 ใน 4 ของจำนวนหุ้นทั้งหมด และได้ลงคะแนนเสียงเป็นเอกฉันท์ก็ตามมตินั้นก็เป็นมติที่ไม่ชอบ ศาลเพิกถอนได้¹¹

นอกจากการประชุมที่ฝ่าฝืนมาตรา 1176 แล้ว อาจเป็นในกรณีการประชุมไม่ครบองค์ประชุม หรือการเลื่อนประชุมโดยไม่ได้รับความยินยอมจากที่ประชุม หรือเข้าร่วมประชุมโดยไม่มีกรรมการมอบฉันทะให้เข้าประชุม ก็ล้วนแต่เป็นการกระทำที่สามารถใช้สิทธิเพิกถอนในกรณีนี้ได้เช่นกัน

⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 452/2518, คำพิพากษาศาลฎีกาประจำปีพุทธศักราช 2518, หน้า 413.

¹⁰ คำพิพากษาศาลฎีกา 2278/2527, คำพิพากษาศาลฎีกาประจำปีพุทธศักราช 2527, หน้า 1547.

¹¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 89/2512, คำพิพากษาศาลฎีกาประจำปีพุทธศักราช 2512, หน้า 130.

กรณีการเพิกถอนมติของที่ประชุมใหญ่ในเรื่องการลงมติ

มีคำพิพากษาฎีกาที่ 310/2510¹² เมื่อผู้ถือหุ้นสองคนขอให้ลงมติลับ บริษัทจะต้องลงคะแนนลับในการลงมติของที่ประชุมใหญ่นั้น แต่ที่ประชุมลงมติโดยไม่ลงคะแนนลับ ย่อมขัดต่อ มาตรา 1190 โจทก์ในฐานะผู้ถือหุ้นร้องขอให้ศาลสั่งเพิกถอนมติของที่ประชุมใหญ่ตามมาตรา 1195 ได้

กำหนดระยะเวลาที่ผู้ถือหุ้นมีสิทธิขอให้เพิกถอน

ผู้ถือหุ้นต้องดำเนินการร้องขอต่อศาลภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ที่มีการลงมตินั้น

กำหนดระยะเวลาหนึ่งเดือนไม่ใช่อายุความ ดังนั้นเมื่อปรากฏชัดตามคำร้องขอเพิกถอนว่ามีการร้องขอเพิกถอนเกินกำหนดเวลาหนึ่งเดือน ศาลมีอำนาจสั่งคำร้องได้เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน¹³

ถ้าไม่เพิกถอนภายในหนึ่งเดือน หรือไม่มีการเพิกถอนมติเลย มตินั้นก็อาจใช้บังคับได้ เพราะมาตรา 1195 นี้กฎหมายเพียงให้สิทธิผู้ถือหุ้นและกรรมการที่จะร้องขอให้เพิกถอนได้ และกำหนดเวลาในการเพิกถอนเอาไว้เท่านั้น

¹² คำพิพากษาฎีกาประจำปีพุทธศักราช 2510, หน้า 310.

* ดูคำพิพากษาฎีกาที่ 1539/2514, คำพิพากษาฎีกาประจำปี 2514, หน้า 1284.

¹³ คำพิพากษาฎีกาที่ 467/2501, คำพิพากษาฎีกาประจำปีพุทธศักราช 2501, หน้า 1544.

* แต่อย่างไรก็ตามศาลอาจไม่สั่งเพิกถอนก็ได้ ถ้าเห็นว่าไม่มีประโยชน์ที่จะสั่งเพิกถอน เช่น มีการร้องขอให้เพิกถอนมติของที่ประชุมวิสามัญของบริษัท ซึ่งมีการแต่งตั้งกรรมการโดยอ้างว่าการบอกกล่าวนัดประชุมไม่ชอบด้วยกฎหมาย ถึงแม้บริษัทจะเรียกประชุมวิสามัญ เพื่อแต่งตั้งกรรมการโดยฉีกระเบียบอันถูกเพิกถอนมติได้ แต่กรรมการชุดนั้นได้ออกไปแล้ว และที่ประชุมใหญ่ก็ตั้งกรรมการชุดใหม่ขึ้น และกรรมการชุดใหม่ได้ให้สัตยาบันการกระทำของกรรมการชุดเก่า จึงไม่มีประโยชน์ที่ศาลจะพิจารณาคำร้องขอให้เพิกถอนมติของที่ประชุมวิสามัญนั้น¹⁴

ประการที่สาม เป็นกรณีที่กฎหมายให้สิทธิแก่ผู้ถือหุ้นในการฟ้องร้องกรรมการบริษัท ในกรณีที่กรรมการบริษัทได้แจ้งข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อความจริงอันควรต้องแจ้งเกี่ยวกับฐานะการเงินของบริษัทหรือจัดท่างบดุล และบัญชีกำไรขาดทุน หรือรายงานการประชุมผู้ถือหุ้น หรือรายงานการประชุมคณะกรรมการอันเป็นเท็จ

สิทธิฟ้องร้องในกรณีนี้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่มีบัญญัติไว้เลย ดังนั้นสิทธิฟ้องร้องประการสุดท้ายของผู้ถือหุ้นกรณีนี้มีเฉพาะในกรณีเป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทมหาชนเท่านั้น เพราะบริษัทมหาชนนั้นเรื่องการเปิดเผยข้อมูลหรือข้อเท็จจริงแก่ผู้ถือหุ้นนั้นมีความสำคัญมาก

ข. กรณีที่ผู้ถือหุ้นใช้สิทธิฟ้องร้องแทนบริษัท

โดยหลักแล้วบริษัทมีสิทธิและอำนาจในการฟ้องคดีได้โดยตรงตามบทบัญญัติของกฎหมาย เพราะบริษัทมีฐานะเป็นนิติบุคคลแยกออกไปจากผู้ถือหุ้น และบุคคลที่จะฟ้องคดีของบริษัทก็คือกรรมการซึ่งเป็นผู้แทนของบริษัท ซึ่งกรรมการบริษัทสามารถกระทำโดยตนเองโดยไม่ต้อง

* ดูพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 94

¹⁴ เสาวนีย์ อิศวโรจน์, “สิทธิของผู้ถือหุ้นฝ่ายข้างน้อยในบริษัท เอกชน จำกัด”, หน้า 49.

มีการมอบอำนาจพิเศษจากที่ประชุมใหญ่อีก เพราะการฟ้องคดีเป็นการจัดการงานชนิดหนึ่ง¹⁵ ด้วยเหตุนี้เองทำให้กรรมการซึ่งเป็นผู้แทนของบริษัทจึงไม่อนุมัติให้ฟ้องคดีแก่ตนเองซึ่งเป็นผู้กระทำ ความผิดกฎหมายจึงได้บัญญัติให้ผู้ถือหุ้นมีสิทธิฟ้องคดีแทนบริษัทได้ถ้าหากกรรมการบริษัทไม่ยอม ฟ้องคดีกรรมการ ทั้ง ๆ ที่ตามปกติแล้วผู้ถือหุ้นไม่มีสิทธิฟ้องคดีแทนบริษัท เพราะจะทำให้เป็นการ สอดแทรกการบริหารของบริษัท และในกรณีที่ผู้ถือหุ้นไม่พอใจการกระทำใด ๆ ของกรรมการซึ่ง การกระทำนั้นไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายโดยตรงแก่ผู้ถือหุ้นแล้วกฎหมายก็ได้ให้สิทธิผู้ถือหุ้นถอด ถอนกรรมการได้อยู่แล้ว

การที่กรรมการทำให้บริษัทเสียหายนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติ ให้ผู้ถือหุ้นสามารถใช้สิทธิฟ้องร้องแทนบริษัทได้เพียงกรณีเดียวเท่านั้นคือตาม มาตรา 1169 ของ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และมาตรา 85 ของพระราชบัญญัติบริษัทมหาชน จำกัด พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติไว้คล้ายคลึงกัน *

การฟ้องคดีตามมาตรา 1169 นี้ให้สิทธิผู้ถือหุ้นฟ้องกรรมการบริษัทได้เฉพาะเพื่อให้ กรรมการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่บริษัทเท่านั้น นั่นคือในการใช้สิทธิฟ้องร้องแทนบริษัทนี้ ผู้ถือหุ้นจะฟ้องได้ต่อเมื่อเข้าหลักเกณฑ์สามข้อนี้เท่านั้น กล่าวคือ

1. ต้องเป็นการฟ้องกรรมการเท่านั้น และ
2. ต้องเป็นการฟ้องให้กรรมการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเท่านั้น
3. ต้องเป็นการฟ้องให้กรรมการชำระค่าสินไหมนั้นแก่บริษัทเท่านั้น

¹⁵ ทวี เจริญพิทักษ์, คำอธิบายโดยพิสดารกฎหมายหุ้นส่วนบริษัท, หน้า 240.

* กฎหมายนั้นให้สิทธิผู้ถือหุ้นคนหนึ่งคนใดฟ้องร้องได้ถ้ากรรมการทำให้บริษัทเสียหาย และบริษัทไม่ยอมฟ้องร้อง แต่ในบริษัทมหาชนนั้นกฎหมายได้ระบุให้ผู้ถือหุ้นต้องคนหนึ่งหรือหลาย คนก็ได้แต่จะต้องถือหุ้นรวมกันไม่น้อยกว่าร้อยละห้าของหุ้นที่จำหน่ายได้แล้วทั้งหมดจึงจะเป็นผู้มี สิทธิฟ้องร้องแทนบริษัทได้

มีคำวินิจฉัยของศาลฎีกาในกรณีที่กรรมการบริษัทได้เสียภาษีเงินได้ให้แก่กรมสรรพากร ทั้งที่ไม่ควรเสีย และผู้ถือหุ้นก็ได้หักทวงแล้วก็ตาม ผู้ถือหุ้นก็ไม่มีอำนาจฟ้องกรรมการให้จ่ายเงิน ที่เสียไปให้แก่ตน เพราะผู้ถือหุ้นไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรงและศาลได้พิพากษายืนยันไว้ว่าบริษัทจำกัด มีสภาพเป็นนิติบุคคลต่างหากจากผู้ถือหุ้น แม้กรรมการจะทำความเสียหายให้แก่บริษัท ก็หาใช่เสียหายแก่ผู้ถือหุ้นไม่ ผู้ถือหุ้นจะฟ้องกรรมการให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่ตนไม่ได้¹⁶

ในการฟ้องคดีกรรมการแทนบริษัทนี้ ผู้ถือหุ้นสามารถฟ้องคดีแทนบริษัทได้ ทั้งในทางคดีแพ่งและคดีอาญา มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1742/2503 พิพากษาไว้ว่า ในกรณีที่กรรมการบริษัทข้อโกงบริษัท และบริษัทนั้นไม่ยอมดำเนินคดีกับกรรมการที่โกงบริษัทผู้ถือหุ้นย่อมเป็นผู้เสียหาย มีอำนาจฟ้องคดีอาญาขอให้ลงโทษกรรมการผู้นั้นได้ โจทก์ซึ่งเป็นผู้ถือหุ้นเป็นผู้เสียหาย โดยเป็นผู้มีประโยชน์ได้เสียร่วมอยู่กับบริษัทอันเป็นนิติบุคคล จึงมีอำนาจที่จะนำคดีที่กรรมการก่อ ให้เกิดความเสียหายแก่บริษัทและทางบริษัทไม่ดำเนินคดีกับกรรมการขึ้นว่ากล่าวในโรงศาลได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28(2) ประกอบกับ มาตรา 2(4) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1169¹⁷

* ส่วนในกรณีบริษัทมหาชนนั้น ได้มีบทบัญญัติเพิ่มเติมให้ผู้ถือหุ้นมีสิทธิฟ้องกรรมการแทนบริษัทในกรณีที่กรรมการประกอบกิจการอันมีสภาพอย่างเดียวกัน และเป็นการแข่งขันกับกิจการของบริษัท โดยผู้ถือหุ้นคนหนึ่งหรือหลายคนซึ่งถือหุ้นรวมกันไม่น้อยกว่าร้อยละห้าของหุ้นที่จำหน่ายได้ทั้งหมดเป็นผู้แจ้งเป็นหนังสือให้บริษัทดำเนินการเรียกร้อง ถ้าบริษัทไม่ดำเนินการภายใน

¹⁶ ธรรมสาร เล่ม 25, คำพิพากษาฎีกา พ.ศ. 2484, หน้า 306.

* ดูพระราชบัญญัติบริษัทมหาชน จำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 86

¹⁷ ประภาศน์ อวยชัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท, หน้า 290-291.

หนึ่งเดือนนับแต่วันที่ผู้ถือหุ้นแจ้ง ผู้ถือหุ้นก็มีสิทธิฟ้องร้องแทนบริษัทได้ภายในระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่วันที่บริษัททราบถึงการฝ่าฝืนและไม่เกินสองปีนับแต่วันที่ฝ่าฝืน

1.1.3 สิทธิในการรับทราบข้อมูลของบริษัท (Rights to Information)

สิทธิผู้ถือหุ้นในการรับทราบข้อมูลของบริษัทนั้น นอกจากจะมีสิทธิไต่ถามซักถาม การดำเนินงานของบริษัทจากกรรมการแล้วผู้ถือหุ้นก็ยังมีสิทธิตรวจสอบเอกสารของบริษัทอีก เช่น รายงานการประชุมคณะกรรมการ รายงานการประชุมผู้ถือหุ้น สมุดทะเบียนผู้ถือหุ้น สมุดบัญชี ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยไม่ได้บัญญัติรายละเอียดเกี่ยวกับเอกสารต่าง ๆ ที่ผู้ถือหุ้นควรได้รู้ไว้ชัดเจนเหมือนกับพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด แต่อย่างไรก็ตามก็ได้บัญญัติไว้พอจะสรุปได้ดังนี้คือ

ก. ผู้ถือหุ้นมีสิทธิดูสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นในระหว่างเวลาทำการได้โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมใด และผู้ถือหุ้นมีสิทธิที่จะเรียกให้ส่งมอบสำเนาสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นได้เวลาใดก็ได้ แต่ต้องเสียค่าธรรมเนียม *

สิทธิในการตรวจสอบดูสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้น ตามมาตรา 1139 นี้ เป็นสิทธิเฉพาะผู้ถือหุ้นตรวจดูเท่านั้น บุคคลภายนอกหาอาจใช้สิทธิตามมาตรานี้ไม่ แต่บุคคลภายนอกอาจขอตรวจดูสำเนารายชื่อผู้ถือหุ้นซึ่งกรรมการต้องส่งให้นายทะเบียนตามมาตรา 1139 วรรคสองได้¹⁸

* ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1139 และมาตรา 1140

¹⁸ ไสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท, หน้า 305.

ข. ผู้ถือหุ้นมีสิทธิรับทราบและอนุมัติงบดุลในที่ประชุมใหญ่โดยมีสิทธิได้รับสำเนา งบดุลของบริษัทก่อนวันนัดประชุมใหญ่ซึ่งต้องอนุมัติผู้ถือหุ้นล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามวัน*

ค. ผู้ถือหุ้นคนใดจะขอตรวจดูบันทึกรายงานการประชุม และข้อมติทั้งหลายของ ที่ประชุมผู้ถือหุ้นและของที่ประชุมกรรมการได้ในเวลาใดเวลาหนึ่งระหว่างเวลาทำการก็ได้**

จากบทบัญญัติที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ให้สิทธิผู้ถือหุ้นรับทราบข้อมูล ของบริษัทดังกล่าวข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าเพียงบัญญัติไว้กว้าง ๆ เท่านั้นว่าเอกสารประเภทอะไร บ้างที่ผู้ถือหุ้นมีสิทธิรับทราบ แต่ไม่มีการบัญญัติรายละเอียดในแต่ละประเภทของเอกสารไว้เลยว่า เอกสารแต่ละประเภทนั้นต้องมีรายละเอียดอย่างน้อยเท่าใดที่ต้องเปิดเผยต่อผู้ถือหุ้น ในขณะที่พระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัดนั้นได้บัญญัติรายละเอียดเพิ่มขึ้นอีก ตามมาตรา 113 และ มาตรา 114 ดังนี้คือ

มาตรา 113 ได้บัญญัติให้คณะกรรมการต้องจัดส่งเอกสารดังต่อไปนี้ให้แก่ผู้ถือหุ้น พร้อมกับหนังสือนัดประชุมสามัญประจำปี

1. สำเนางบดุลและบัญชีกำไรขาดทุนที่ผู้สอบบัญชีตรวจสอบแล้ว ตามมาตรา 112 พร้อมทั้งรายงานการตรวจสอบบัญชีของผู้สอบบัญชี
2. เอกสารรายการชื่อ,สถานที่ตั้งสำนักงานใหญ่, ประเภทธุรกิจ, จำนวนและ ชนิดหุ้นทั้งหมดที่ออกจำหน่ายแล้วของบริษัท, จำนวนและชนิดหุ้นที่บริษัทถืออยู่ในบริษัทในเครือ (ถ้ามี) และเอกสารแสดงลักษณะของบริษัทที่จะเป็นบริษัทในเครือให้เป็นไปตามที่กำหนดใน กฎกระทรวง

* ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1197 และ 1199 วรรคหนึ่ง

** ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1207 วรรคสอง

3. เอกสารแสดงรายการชื่อ, สถานที่ตั้งสำนักงานใหญ่, ประเภทธุรกิจ, จำนวน และชนิดหุ้นทั้งหมดที่ออกจำหน่ายแล้ว จำนวนและชนิดหุ้นของบริษัทอื่น หรือบริษัทเอกชนที่บริษัท ถือหุ้นอยู่เป็นจำนวนตั้งแต่ร้อยละสิบขึ้นไปของจำนวนหุ้นที่ออกจำหน่ายแล้วของบริษัทอื่น หรือ บริษัทเอกชนนั้น (ถ้ามี)

4. รายงานประจำปีของคณะกรรมการ

ในรายงานประจำปีของคณะกรรมการนั้น มาตรา 114 ได้บัญญัติให้อย่างน้อย จะต้องปรากฏรายงานเกี่ยวกับดังต่อไปนี้

1. ชื่อ สถานที่ตั้งสำนักงานใหญ่ ประเภทธุรกิจ จำนวน และชนิดหุ้น ทั้งหมดที่ออกจำหน่ายแล้วของบริษัท จำนวนและชนิดหุ้นที่บริษัทถืออยู่ในบริษัทในเครือ (ถ้ามี) ลักษณะของบริษัทที่จะเป็นบริษัทในเครือให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

2. ชื่อ สถานที่ตั้งสำนักงานใหญ่ ประเภทธุรกิจ จำนวน และชนิดหุ้น ทั้งหมดที่ออกจำหน่ายแล้ว จำนวนและชนิดหุ้นบริษัทอื่นหรือบริษัทเอกชนที่บริษัทถือหุ้นอยู่เป็น จำนวนตั้งแต่ร้อยละสิบขึ้นไปของจำนวนหุ้นที่ออกจำหน่ายแล้วของบริษัทอื่น หรือบริษัทเอกชนนั้น (ถ้ามี)

3. ผลประโยชน์ตอบแทน หุ้น หุ้นกู้ หรือสิทธิประโยชน์อย่างอื่นที่ กรรมการได้รับจากบริษัท พร้อมกับระบุชื่อกรรมการซึ่งเป็นผู้ได้รับนั้น

4. รายการอย่างอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

5. รายละเอียดที่กรรมการต้องแจ้งต่อบริษัทตามมาตรา 88 เมื่อมี กรณีดังนี้

5.1 กรรมการมีส่วนได้เสียไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในสัญญาใด ๆ ที่บริษัททำขึ้นระหว่างรอบปีบัญชี โดยระบุข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลักษณะของสัญญา ชื่อของคู่สัญญา และส่วนได้เสียของกรรมการในสัญญานั้น (ถ้ามี)

5.2 กรรมการถือหุ้นหรือหุ้นกู้ในบริษัทและบริษัทในเครือ โดยระบุ จำนวนทั้งหมดที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงในระหว่างรอบปีบัญชี (ถ้ามี)

ผู้ถือหุ้นทุกคนมีสิทธิขอตรวจงบดุล บัญชีกำไรขาดทุน และรายงานของผู้สอบ บัญชีของบริษัทมหาชนได้ทุกเวลาในระหว่างเวลาทำการของบริษัท และจะขอให้บริษัทส่งสำเนา

เอกสารดังกล่าวพร้อมด้วยคำรับรองของบริษัทว่าถูกต้องก็ได้ โดยบริษัทอาจเรียกค่าใช้จ่ายได้ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของบริษัท¹⁹

ในต่างประเทศได้มีการกำหนดไว้ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องสิทธิรับทราบข้อมูลบริษัทของผู้ถือหุ้น โดยการให้ผู้ถือหุ้นมีสิทธิตรวจตราเอกสารต่าง ๆ ได้ ดังนี้

สหรัฐอเมริกา ผู้ถือหุ้นมีสิทธิที่จะรับรู้ข้อมูลของบริษัท เช่น สมุดทะเบียนผู้ถือหุ้น บัญชีและงบดุลของบริษัท บันทึกการประชุมของที่ประชุมผู้ถือหุ้น สัญญาที่บริษัทได้ทำขึ้นในระหว่างรอบปีบัญชี อีกทั้งหนังสือโต้ตอบ หลักฐานการเสียภาษีและการคืนภาษีรวมทั้งตรวจรายงานในบริษัทด้วย โดยเข้าไปตรวจที่บริษัทในระหว่างเวลาทำการ²⁰ ถ้าบริษัทไม่ยอมให้ตรวจก็มีสิทธิขอให้ศาลออกหมายให้ตรวจได้ ซึ่งทำให้บริษัทอาจถูกลงโทษทางอาญา²¹ ประการสำคัญก็คือ กรรมการจะต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงในเรื่องที่ตนมีส่วนได้ส่วนเสียในการประกอบธุรกิจของบริษัทต่อผู้ถือหุ้นด้วย²²

อังกฤษ ผู้ถือหุ้นมีสิทธิตรวจสอบเอกสารของบริษัท เช่น บัญชีงบดุล และเอกสารอื่น ๆ²³ และกำหนดรายละเอียดว่าบัญชีของบริษัทจะต้องมีรายละเอียด

¹⁹ พิเศษ เสตเสถียร, หลักกฎหมายบริษัทมหาชนจำกัด, 2535, หน้า 89.

²⁰ Harry G. Henn, Handbook of the Law of Corporations and Other Business Enterprises, Second Edition, p. 374.

²¹ Ibid., p. 400.

²² Ibid., p. 401.

²³ S.N. Frommel and J H Thomson, "Introduction" Company Law in Europe, Edited By S.N. Frommel and J. H. Thomson (The Netherlands : Kluwer Deventer ; 1975), p. i and 9.

ตามมาตรา 221 - 256 ของ Company Act of 1985 ตลอดจนมีบทบัญญัติลงโทษปรับและจำคุกแก่บริษัทและกรรมการที่ไม่ปฏิบัติตาม²⁴

1.2 สิทธิในการได้รับเงินปันผล

สิทธิที่ผู้ถือหุ้นจะได้รับเงินปันผลนี้เป็นประโยชน์ที่ผู้ถือหุ้นได้รับในเชิงทรัพย์สิน เพื่อตอบแทนผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นผู้นำเงินมาลงทุนในบริษัท ซึ่งกฎหมายบัญญัติให้ผู้ถือหุ้นมีสิทธิได้รับผลตอบแทนในรูปของเงินปันผล (Dividend) ที่เป็นส่วนหนึ่งของเงินกำไรที่เหลือจากการที่บริษัทได้กั้นเงินกำไรส่วนหนึ่งไว้เป็นทุนสำรองของบริษัทแล้ว และผู้ถือหุ้นจะฟ้องเรียกเงินกำไรจากบริษัทไม่ได้จะเรียกได้ก็แต่เงินปันผลเท่านั้น²⁵

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติเรื่องสิทธิที่ผู้ถือหุ้นจะได้รับเงินปันผล ดังนี้

- ก. ผู้ถือหุ้นมีสิทธิได้รับเงินปันผลตามสัดส่วนการถือหุ้น และตามส่วนที่ได้ส่งเงินค่าหุ้นแล้ว เว้นแต่จะมีข้อตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่นในเรื่องหุ้นบุริมสิทธิ*
- ข. ผู้ถือหุ้นมีสิทธิจะได้รับเงินปันผลก็ต่อเมื่อบริษัทมีกำไรในแต่ละปี และที่ประชุมใหญ่ออนุมัติให้จ่ายเงินปันผลได้ ซึ่งตามปกติบริษัทจะจ่ายเงินปันผลเมื่อสิ้นรอบปีทางบัญชี แต่กรรมการอาจจ่ายเงินปันผลระหว่างปีก็ได้ **

²⁴ Geoffery Morse, Companies Consolidation Legislation, 1985, (London Sweet & Maxwell, 1985), p. 6-235 ถึง 6-270.

²⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 741-743/2501, คำพิพากษาศาลฎีกาประจำปี พ.ศ. 2501, หน้า 871.

* ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1200

†
** ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1201 และพระราชบัญญัติบริษัทมหาชน จำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 115

จะเห็นได้ว่าที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น หรือกรรมการแล้วแต่กรณีจะพิจารณาจ่ายเงินปันผลหรือไม่ก็ได้ ไม่มีกฎหมายบัญญัติบังคับให้บริษัทต้องจ่ายเงินปันผลให้แก่ผู้ถือหุ้นเมื่อมีกำไร เพราะบริษัทอาจจะนำกำไร เช่นว่านั้นไปใช้ในกิจการของบริษัทก็ได้ เช่น เอาไปขยายกิจการต่อ หากการไม่จ่ายเงินปันผลเป็นไปโดยสุจริต เพื่อประโยชน์แก่บริษัทอย่างแท้จริงแล้ว ผู้ถือหุ้นก็จะไม่ได้รับความเสียหาย แต่หากว่าการที่บริษัทไม่จ่ายเงินปันผลให้แก่ผู้ถือหุ้นเป็นเพราะว่าผู้ถือหุ้นรายใหญ่ต้องการจะบีบบังคับหรือกลั่นแกล้งผู้ถือหุ้นรายย่อย จึงมติที่ประชุมไม่ให้จ่ายเงินปันผลเลย เป็นเวลาหลาย ๆ ปีติดต่อกัน เพื่อบีบบังคับซื้อหุ้นจากผู้ถือหุ้นรายย่อย หรือเพื่อประโยชน์อื่น ๆ แล้วก็จะทำให้ผู้ถือหุ้นรายย่อยได้รับความเสียหายได้ เพราะการเข้าร่วมลงทุนซื้อหุ้นของบริษัทก็เพื่อหวังเงินกำไรจากการค้า หากเป็นเช่นนี้ผู้ถือหุ้นรายย่อยจะได้รับความคุ้มครองอย่างไร

มีท่านหนึ่งให้ความเห็นว่า การที่กฎหมายจะเข้ามามีบทบาทในการคุ้มครองผู้ถือหุ้นรายย่อยในกรณีเช่นนี้ ไม่ใช่เป็นสิ่งที่จะแก้ไขได้ง่าย ๆ โดยเฉพาะในทางปฏิบัติ เพราะในการจัดตั้งบริษัทขึ้นมาก็เป็นเอกเทศสัญญาชนิดหนึ่ง โดยอาศัยหลักศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนาและหลักการตัดสินด้วยคะแนนเสียงส่วนใหญ่ แนวทางแก้ไขที่มองเห็นอยู่ทางเดียวก็คือต้องพิสูจน์เจตนาของผู้ถือหุ้นกลุ่มใหญ่ว่ามีเจตนาทุจริต และเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตอันทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายตามมาตรา 5 และเรียกค่าเสียหายตามมาตรา 421 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์²⁶

²⁶ ฉัตรทิพย์ ตันตพระศาสน์, “มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้ถือหุ้น,” หน้า

หากกรณีมีข้อบังคับตกลงไม่จ่ายเงินปันผล เช่นนี้จะใช้บังคับได้หรือไม่

กรณีนี้ได้มีคำวินิจฉัยของคณะกรรมการกฤษฎีกาวินิจฉัยตามบันทึกแนบท้ายหนังสือที่ น. 2136/2493 ลงวันที่ 6 พฤศจิกายน 2493 ว่า “ข้อบังคับที่ตกลงไม่จ่ายเงินปันผลนั้น ถือว่าเป็น ข้อตกลงที่ผู้ถือหุ้นจะยังไม่ยอมรับเงินปันผลในกรณีที่มีกำไร แต่จะให้กันเป็นทุนสำรองตลอดไปโดย มีความประสงค์จะแบ่งปันกันภายหลัง หรือในคราวเลิกบริษัท การก่อตั้งบริษัทนี้จึงไม่ขัดกับ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1012²⁷

* การได้รับเงินปันผลอย่างถูกต้องตามกฎหมายจะไม่มีปัญหาใด ๆ กับผู้ถือหุ้น แต่ใน กรณีที่ผู้ถือหุ้นได้รับเงินปันผลไปโดยฝ่าฝืนกฎหมายและเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ของบริษัทเสียเปรียบ เช่น จ่ายเงินปันผลโดยไม่ได้รับอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ หรือจ่ายเงินปันผลทั้ง ๆ ที่บริษัทขาดทุน หรือจ่ายเงินปันผลโดยไม่เก็บเงินกำไรไว้เป็นทุนสำรอง 25% (ตามมาตรา 1202) ผู้ถือหุ้นอาจต้อง คืนเงินปันผลที่ได้รับไปแล้ว เว้นแต่รับไปโดยสุจริต²⁸ กล่าวคือถ้าผู้ถือหุ้นดังกล่าวรู้ข้อเท็จจริงนั้น ก่อน หรือในขณะที่ได้รับเงินปันผลไปก็ต้องคืนให้บริษัท แต่ถ้าไม่รู้ข้อเท็จจริงดังกล่าวก็ไม่ต้องคืน เงินนั้น²⁹

* ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1203

²⁷ วิชาการ, กอง. ทะเบียนการค้า, กรม. รวมคำวินิจฉัยของคณะกรรมการกฤษฎีกา เกี่ยวกับปัญหาเรื่องหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2488 - 2521. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ม.ป.ป. หน้า 1

²⁸ สัก กอแสงเรือง และประภาส พุคพงษ์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 - 6, หน้า 364.

²⁹ เสาวนีย์ อัครวิจารณ์, “สิทธิของผู้ถือหุ้นฝ่ายข้างน้อยในบริษัท เอกชน จำกัด,” หน้า 29.

หากผู้ถือหุ้นไปขอรับเงินปันผลแล้วบริษัทไม่จ่ายให้โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรตามกฎหมาย ผู้ถือหุ้นจะมีสิทธิติดดอกเบี้ยแก่บริษัทได้หรือไม่

มีนักกฎหมายหลายท่านเห็นว่าในกรณีนี้น่าจะถือว่าบริษัทตกเป็นผู้ผิดนัด ตามมาตรา 224 บริษัทจึงน่าจะต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปีตามมาตรา 7 ซึ่งเป็นหลักทั่วไป เว้นแต่ข้อบังคับจะระบุไว้ว่าบริษัทไม่ต้องเสียดอกเบี้ยไม่ว่าในกรณีใด ๆ *มาตรา 1205 น่าจะไม่คุ้มครองบริษัทได้³⁰

1.3 สิทธิได้รับส่วนแบ่งคืนทุนเมื่อมีการเลิกบริษัท

สิทธิที่ผู้ถือหุ้นจะได้รับส่วนแบ่งคืนทุนเมื่อมีการเลิกบริษัท ก็เป็นสิทธิที่จะได้รับเงินค่าหุ้นและส่วนแบ่งในทรัพย์สินของบริษัท เมื่อบริษัทมีการเลิกบริษัทและชำระบัญชีแล้ว

ในการเลิกบริษัทซึ่งเป็นนิติบุคคลก็ต้องมีการจัดการทรัพย์สินของบริษัท โดยต้องมีผู้ชำระบัญชีทำหน้าที่ชำระบัญชี กล่าวคือทำการรวบรวมทรัพย์สิน จำหน่ายทรัพย์สิน ชำระหนี้ ตลอดจนคืนทุนและแบ่งกำไรหรือขาดทุนด้วย

* มาตรา 1025 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติว่า “เงินปันผลนั้น แม้จะค้างจ่ายอยู่ ท่านว่าหาอาจจะคิดเอาดอกเบี้ยแก่บริษัทได้ไม่”

³⁰ ไสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท, พิมพ์ครั้งที่ 4, หน้า 432 และไพยม เลขยานนท์, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท, หน้า 160

ก่อนที่ผู้ชำระบัญชีจะคืนทุนหรือแบ่งทรัพย์สินของบริษัทให้แก่ผู้ถือหุ้นเมื่อมีการเลิกบริษัทนั้น ผู้ชำระบัญชีจะต้องรวบรวมทรัพย์สินของบริษัทก่อน ซึ่งอาจจะต้องมีการเรียกร้องให้ลูกหนี้ของบริษัทชำระหนี้ และถ้าหากเห็นว่าทรัพย์สินของบริษัทไม่พอชำระหนี้ก็อาจต้องจำหน่ายทรัพย์สินบริษัทเพื่อนำเงินมาชำระหนี้บริษัทด้วย และผู้ชำระบัญชียังมีสิทธิเรียกให้ผู้ถือหุ้นส่งใช้ค่าหุ้นที่ยังค้างอยู่ได้ หากเห็นว่าแม้จะจำหน่ายทรัพย์สินของบริษัทแล้วก็ยังไม่พอชำระหนี้ โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบสาเหตุใดจึงเรียกให้ใช้ค่าหุ้น³¹ และผู้ถือหุ้นจะอ้างข้อบังคับของบริษัทเป็นข้ออ้างเพื่อไม่ชำระค่าหุ้นหาได้ไม่ (มาตรา 1265) และถ้าผู้ชำระบัญชีเห็นว่าทรัพย์สินของบริษัทมีอยู่มาก แม้จะชำระหนี้แล้วก็มีเหลือคืนให้แก่ผู้ถือหุ้นอีก ดังนั้นนอกจากผู้ชำระบัญชีจะไม่เรียกค่าหุ้นที่ยังค้างอยู่แล้วผู้ชำระบัญชีสามารถคืนทรัพย์สินบางส่วนให้แก่ผู้ถือหุ้นก่อนก็ได้ ซึ่งมาตรา 1269 ได้กำหนดว่าจะคืนให้ได้เพียงเท่าที่ไม่ต้องเอาไว้อใช้ในการชำระหนี้ของบริษัท แต่ถ้าปรากฏว่าบริษัทมีทรัพย์สินคงเหลือไม่พอชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ ผู้ถือหุ้นก็ไม่อาจเรียกร้องให้บริษัทหรือผู้ชำระบัญชีชำระค่าหุ้นคืนให้แก่ตนได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 4477/2533)³²

* ในการชำระหนี้หนี้ผู้ชำระบัญชีต้องชำระหนี้เกี่ยวกับการชำระบัญชีก่อน เช่น ค่าธรรมเนียม ค่าใช้จ่ายซึ่งต้องเสียไปโดยควรในการชำระบัญชีนั้น

การชำระหนี้ก็ต้องชำระให้แก่เจ้าหนี้บุริมสิทธิก่อน สำหรับเจ้าหนี้ที่มีสิทธิเท่าเทียมกันก็ต้องชำระให้โดยเสมอภาคกัน ถ้าชำระหนี้แล้วมีเงินเหลือก็ต้องแจกจ่ายให้แก่ผู้ถือหุ้นตามสิทธิของแต่ละคน ผู้ถือหุ้นที่มีสิทธิเท่าเทียมกันก็แบ่งให้โดยเสมอภาคกันด้วย³³

³¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 170/2477, คำพิพากษาฎีกาประจำปี พ.ศ. 2477.

³² โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท, พิมพ์ครั้งที่ 4, หน้า 507.

* ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1263

³³ โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท, หน้า 508.

แต่ถ้าที่ประชุมไม่พอใจรายงานการชำระบัญชี และไม่อนุมัติรายงานที่ผู้ชำระบัญชี นำเสนอตามมาตรา 1270 วรรคแรก โดยเห็นว่ายังมีทรัพย์สินบางอย่างของบริษัทที่ยังไม่ได้นำมาแจกจ่าย ดังนั้นก็ต้องถือว่าการชำระบัญชียังไม่เสร็จ ผู้ชำระบัญชีน่าจะต้องดำเนินการแก้ไขข้อผิดพลาดบกพร่องให้เสร็จเสียก่อน³⁴

2. การประชุมผู้ถือหุ้น (Shareholder's Meeting)

การประชุมผู้ถือหุ้นเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้ถือหุ้น เพราะผู้ถือหุ้นจะมีโอกาสใช้สิทธิออกเสียงแสดงความคิดเห็นปรึกษาในเรื่องการจัดการงานของบริษัท เพื่อควบคุมการดำเนินงานของกรรมการบริษัท และผู้บริหารบริษัทที่มีโชครวมการ เพราะสิทธิในการจัดการบริษัทของผู้ถือหุ้นที่สำคัญที่สุด ก็คือการจัดการโดยผ่านที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น ด้วยเหตุนี้เองจึงนับเป็นความจำเป็นที่ต้องมีการประชุมผู้ถือหุ้นและควรทราบถึงวัตถุประสงค์ของการประชุมผู้ถือหุ้นด้วย ดังนี้คือ

2.1 ความจำเป็นที่ต้องมีการประชุมผู้ถือหุ้น

ผู้ถือหุ้นจะมีส่วนร่วมในการจัดการงานของบริษัทหรือจะมีส่วนร่วมเข้าควบคุมการดำเนินงานของบริษัทได้ก็โดยอาศัยการประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นเป็นสำคัญ นั่นคือผู้ถือหุ้นจะเข้ามามีบทบาทในการควบคุมการดำเนินงานของบริษัทมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับว่ามีการประชุมผู้ถือหุ้นมากน้อยเพียงใดนั่นเอง เพราะความถี่ของที่ประชุมไม่ว่าจะเป็นการประชุมชนิดใด คราวใด ก็สามารถนำมาผูกพันบังคับให้บริษัทและกรรมการให้ปฏิบัติตามได้ตามบทบัญญัติมาตรา 1144 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และเมื่อพิจารณาถึงตัวบทกฎหมายแล้วจะเห็นได้ว่ากฎหมาย

³⁴ ไสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท, พิมพ์ครั้งที่ 4, หน้า 409

บังคับให้มีการประชุมผู้ถือหุ้นเพียงปีละครั้งเท่านั้น ส่วนการประชุมกรณีอื่นจะมีขึ้นต่อเมื่อกรรมการมีประสงค์ให้มี หรือเมื่อมีเหตุการณ์พิเศษเกิดขึ้น กล่าวคือ

กฎหมายบังคับให้มีการประชุมใหญ่สามัญอย่างน้อยปีละครั้ง* และได้กำหนดประเภทของกิจการที่จะต้องพิจารณาในที่ประชุมสามัญผู้ถือหุ้น ดังนี้**

1. การออกจากตำแหน่งกรรมการตามวาระ
2. การแต่งตั้งผู้สอบบัญชี
3. การกำหนดให้ผู้สอบบัญชีทำรายงานเกี่ยวกับบัญชีบุคคลยื่นต่อที่ประชุมสามัญ
4. กรรมการต้องเสนอรายงานว่าภายในรอบปีนั้นได้จัดการงานบริษัทอย่างไร

มีปัญหาว่าหากบริษัทจะไม่จัดให้มีการประชุมใหญ่สามัญตามที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือผู้ถือหุ้นตกลงกันว่าจะไม่มีการประชุมใหญ่ในปีนั้นจะได้หรือไม่ ในกรณีตามกฎหมายไทยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1171 บัญญัติว่าต้องมีการประชุมใหญ่ครั้งหนึ่งเป็นอย่างน้อยทุกระยะเวลา 12 เดือน และตามมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับหุ้นส่วนจดทะเบียน หุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคมและมูลนิธิ พ.ศ. 2499 บัญญัติว่าบริษัทจำกัดใดไม่เรียกประชุมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1171 ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 2,000 บาท ซึ่งเป็นความผิดอาญา ด้วยเหตุนี้มาตรา 1171 จึงเป็นกฎหมายเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อย ซึ่งไม่อาจที่จะตกลงยกเว้นเป็นอย่างอื่นได้ ดังนั้นจึงต้องถือว่าบริษัทไม่จัดให้มีการประชุมใหญ่ไม่ได้ โดยมีข้อเท็จจริงในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 473/2513 ว่าหลังจากตั้งกรรมการชุดเดิมแล้ว บริษัทไม่มีการประชุมสามัญประจำปีกรรมการชุดเดิมจึงยังคงเป็นของ

* ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1171 และพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 98

** ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1152, 1209, 1214 และ 1198 และพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 71, 112, 1131 และ 120

บริษัทอยู่มีอำนาจแต่งตั้งนายฟ้องคดีได้ แต่ไม่ปรากฏคำวินิจฉัยในเรื่องผลของการไม่มีการประชุมใหญ่ โดยตรง³⁵

ส่วนการประชุมวิสามัญนั้น กฎหมายมิได้บังคับว่าจะต้องประชุม แต่กฎหมายได้กำหนดให้ประชุมได้ถ้ามีเรื่องเร่งด่วน ไม่ต้องรอการประชุมสามัญ ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ดังนี้*

1. ให้กรรมการมีสิทธิเรียกประชุมเมื่อใดก็ได้
2. ให้กรรมการเรียกประชุมเมื่อบริษัทขาดทุนถึงกึ่งจำนวน
3. เมื่อบริษัทต้องการเปลี่ยนแปลงแก้ไขโครงสร้างอันสำคัญ เช่นเรื่องแก้ไขหนังสือบริคณห์สนธิ การเพิ่มทุน การลดทุน การควบบริษัท เป็นต้น
4. เมื่อผู้ถือหุ้นร้องขอให้มีการประชุมผู้ถือหุ้น

ดังนั้น เมื่อพิจารณาประเภทของกิจการที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องพิจารณาในที่ประชุมสามัญผู้ถือหุ้น และกิจการที่ประชุมวิสามัญได้ ตลอดจนเหตุผลดังกล่าวตอนต้นแล้ว จึงเห็นว่ามี ความจำเป็นที่ต้องประชุมผู้ถือหุ้น

เมื่อทราบความจำเป็นที่ต้องประชุมผู้ถือหุ้นแล้ว ก็ควรจะพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการประชุมผู้ถือหุ้นด้วย ดังนี้

2.2 วัตถุประสงค์ของการประชุมผู้ถือหุ้น

การประชุมผู้ถือหุ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ถือหุ้นได้ประชุมปรึกษาหารือ แสดงความคิดเห็น และลงมติในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับบริษัทเปิดโอกาสให้ผู้ถือหุ้นซักถามการดำเนินงาน

³⁵ พิเศษ เสตเสตียร์, กฎหมายการจัดการบริษัท, หน้า 11.

*ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1172, 1173, 1174

ของบริษัทจากฝ่ายจัดการ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ฝ่ายจัดการ ได้แสดงผลการดำเนินงานของบริษัท ต่อผู้ถือหุ้น การประชุมใหญ่สำหรับบริษัทนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญสำหรับการบริหารงานและ ประกอบกิจการของบริษัท และมีความหมายต่อผู้ถือหุ้นมากเนื่องจากเป็นโอกาสที่ผู้ถือหุ้นจะได้ใช้ สิทธิใช้เสียงของตนกระทำการต่าง ๆ ที่กฎหมายกำหนดอันเป็นการควบคุมการบริหารงานของกรรม การบริษัทและผู้บริหารที่ไม่ใช่กรรมการบริษัท³⁶

3. กระบวนการประชุมผู้ถือหุ้น (Constitution of Shareholder Meeting)

กระบวนการประชุมผู้ถือหุ้น เป็นหลักเกณฑ์หรือขั้นตอนที่กฎหมายบริษัทของทุก ประเทศกำหนดให้ใช้บังคับสำหรับการประชุมผู้ถือหุ้น ไม่ว่าจะเป็นการประชุมใหญ่สามัญประจำปี หรือการประชุมวิสามัญ ให้ต้องปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในกฎหมาย จึงเป็นเรื่องที่ต้อง พิจารณา เพราะว่าถ้าปฏิบัติไม่ถูกต้องตามที่ขั้นตอนกฎหมายกำหนดหรือข้อบังคับของบริษัทมติที่ ประชุมนั้นก็ไม่ใช่ชอบด้วยกฎหมายอาจทำให้มติของที่ประชุมถูกเพิกถอนได้

กระบวนการประชุมผู้ถือหุ้น ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 การเรียกประชุม

3.2 องค์ประชุม และวิธีดำเนินการประชุม

3.3 การลงมติ

³⁶ ญัตติกานต์ พิพิธกุล, “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการประชุมผู้ถือหุ้น : ศึกษาเฉพาะ กรณีมติที่ประชุมผู้ถือหุ้น,” หน้า 7.

3.1 การเรียกประชุม

เนื่องจากในการประชุมผู้ถือหุ้น ทำให้ผู้ถือหุ้นมีโอกาสลงมติในเรื่องสำคัญ ๆ อันจำเป็นสำหรับการควบคุมการดำเนินงานบริษัทของผู้ถือหุ้น ดังนั้นกฎหมายจึงได้มีการกำหนดให้ต้องมีการเรียกประชุมผู้ถือหุ้น เพราะเมื่อผู้ถือหุ้นมีโอกาสได้เข้าประชุมมากเท่าใด ก็จะทำให้ผู้ถือหุ้นมีโอกาสได้รับความคุ้มครองป้องกันสิทธิประโยชน์ของตนมากขึ้นตามไปด้วย

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย* มาตรา 1171 บัญญัติไว้ว่า

“ ให้มีการประชุมผู้ถือหุ้นทั่วไปเป็นการประชุมใหญ่ ภายใน 6 เดือนนับแต่วันที่ได้จดทะเบียนบริษัทและต่อ่นั้นไปก็ให้มีการประชุมเช่นนี้ครั้งหนึ่งเป็นอย่างน้อยทุกระยะเวลาสิบสองเดือน

การประชุมเช่นนี้เรียกว่า ประชุมสามัญ

การประชุมคราวอื่นบรรดามีนอกจากนี้ เรียกว่า ประชุมวิสามัญ”

จากบทบัญญัติมาตรา 1171 ข้างต้น เห็นได้ว่ากฎหมายได้กำหนดให้มีการเรียกประชุมผู้ถือหุ้นอย่างน้อยปีละครั้ง ซึ่งเรียกว่าเป็นการประชุมสามัญประจำปี (Annual General Meeting) แต่บริษัทอาจกำหนดไว้ในข้อบังคับให้มีการประชุมใหญ่สามัญมากกว่าปีละครั้งก็ได้

ตามกฎหมายบริษัทของอังกฤษ ได้กำหนดเวลาการเรียกประชุมสามัญผู้ถือหุ้นไว้ว่า บริษัทจะต้องจัดให้มีการประชุมสามัญประจำปี 1 ครั้งในทุกปี และการประชุมสามัญประจำปีแต่ละครั้งจะต้องไม่ห่างจากกันเกิน 15 เดือน แต่ถ้าบริษัทจำกัดจัดประชุมสามัญประจำปีครั้งแรกภายใน

* ดูพระราชบัญญัติบริษัทมหาชน จำกัด พ.ศ. 2535, มาตรา 98

18 เดือนนับแต่แต่งตั้งบริษัท บริษัทก็ไม่จำเป็นต้องจัดประชุมสามัญในปีที่ตั้งบริษัท หรือปีถัดไป*

ส่วนของสหรัฐอเมริกาก็ได้กำหนดเวลาให้มีการเรียกประชุมผู้ถือหุ้นไว้คล้ายคลึงกัน นั่นคือจะต้องเรียกให้มีการประชุมทุกปี แต่ไม่ได้กำหนดว่าจะต้องมีระยะเวลาห่างไม่เกินเท่าใด เหมือนกับที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอังกฤษ **

ประเภทของการดำเนินธุรกิจที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องพิจารณาเฉพาะที่ประชุมสามัญผู้ถือหุ้นนั้น ล้วนเป็นเรื่องที่สำคัญและมีผลกระทบโดยตรงต่อผู้ถือหุ้นทั้งสิ้น ดังที่ได้กล่าวไว้ในข้อ 1.2.1 แล้วนั้น

ตามบทบัญญัติ มาตรา 1171 นอกจากกฎหมายจะกำหนดให้เรียกประชุมสามัญประจำปีแล้ว จะเห็นว่ากฎหมายได้กำหนดให้สามารถเรียกประชุมวิสามัญได้ด้วย ซึ่งก็คือถ้าหากมีการเรียกประชุมครั้งอื่น ๆ นอกจากการประชุมสามัญประจำปีที่กำหนดไว้แล้ว ก็ถือเป็นการเรียกประชุมวิสามัญทั้งสิ้น

การเรียกประชุมวิสามัญนี้ ตามปกติมักจะมีขึ้นในกรณีที่มีเรื่องเร่งด่วนและไม่รอการประชุมสามัญ ซึ่งกฎหมายของทุกประเทศจะได้บัญญัติเอาไว้ว่ากรณีใดบ้างที่บริษัทจะต้องเรียกประชุมวิสามัญ และหากบริษัทต้องการให้มีการเรียกประชุมวิสามัญในกรณีอื่นที่แตกต่างจากกฎหมายกำหนด บริษัทก็สามารถกำหนดไว้ในข้อบังคับได้

* ดู Companies Act 1985 , Section 366

** ดู Model Business Corporation Act, Section 28

ตามกฎหมายไทยได้บัญญัติให้ต้องมีการเรียกประชุมวิสามัญ ในกรณีดังต่อไปนี้ คือ เมื่อบริษัทขาดทุนถึงกึ่งจำนวน เมื่อมีการแต่งตั้งหรือถอดถอนกรรมการ ผู้สอบบัญชี ผู้ชำระบัญชี หรือเมื่อมีการเพิ่มทุน, ลดทุน, ควบบริษัท, เลิกบริษัท ตลอดจนเมื่อมีการแก้ไขหนังสือบริคณห์สนธิของบริษัท เป็นต้น

เมื่อทราบแล้วว่าทำไมต้องมีการเรียกประชุมผู้ถือหุ้นบ้าง และการเรียกประชุมมีในกรณีใดบ้างแล้ว ก็ควรจะพิจารณาต่อไปว่าแล้วใครจึงจะเป็นผู้มีสิทธิเรียกประชุม ตลอดจนในการเรียกประชุมที่กฎหมายกำหนดให้ต้องส่งหนังสือบอกกล่าวนัดประชุมนั้นมีสาระสำคัญประการใดบ้างด้วย ดังนี้คือ

3.1.1 ผู้มีอำนาจเรียกประชุม

ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว การเรียกประชุมมี 2 กรณี คือการเรียกประชุมสามัญประจำปี และการเรียกประชุมวิสามัญ ดังนั้นในการพิจารณาว่าใครเป็นผู้มีอำนาจเรียกประชุม ก็จะขอแยกพิจารณาเป็น 2 กรณี ดังนี้คือ

กรณีที่ 1 ผู้มีอำนาจเรียกประชุมสามัญประจำปี คือบริษัทโดยคณะกรรมการบริษัท

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1171 กำหนดให้ต้องมีการเรียกประชุมสามัญอย่างน้อยทุกระยะเวลา 12 เดือน และตามมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคมและมูลนิธิ พ.ศ. 2499 ได้กำหนดให้บริษัทต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 2,000 บาท หากบริษัทไม่ดำเนินการเรียกประชุมสามัญตามมาตรา 1171 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังกล่าว และการที่บริษัทจะดำเนินการใด ๆ ก็กระทำได้โดยคณะกรรมการบริษัทซึ่งถือเป็นผู้แทนของบริษัท

กรณีที่ 2 ผู้มีอำนาจเรียกประชุมวิสามัญ มีดังนี้คือ

1. กรรมการสามารถเรียกประชุมได้ในเรื่องดังต่อไปนี้*

ก. กฎหมายบริษัททุกประเทศล้วนให้อำนาจกรรมการเรียกประชุมวิสามัญ เมื่อเห็นว่ามีเรื่องเร่งด่วนสมควรขอความอนุเคราะห์เห็นชอบได้ และกฎหมายไทยก็ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1172 วรรคแรก จึงเห็นได้ว่าการเรียกประชุมในกรณีนี้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของกรรมการว่าต้องการให้ผู้ถือหุ้นเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้การดำเนินงานของบริษัทเพียงใด**

ข. เมื่อมีกฎหมายบังคับให้กรรมการต้องเรียกประชุมวิสามัญผู้ถือหุ้น ซึ่งกฎหมายไทยบัญญัติให้กรรมการต้องเรียกประชุมเมื่อเกิดเหตุการณ์หลายกรณี ซึ่งนอกจากเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของบริษัทแล้ว ก็มีในกรณีดังนี้ด้วย กล่าวคือ

- เมื่อบริษัทขาดทุนถึงกึ่งจำนวน ซึ่งได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1172 วรรค 2 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

บทบัญญัติมาตรานี้ กฎหมายบังคับให้กรรมการต้องเรียกประชุมทันที ไม่มีสิทธิใช้ดุลพินิจ สำหรับพระราชบัญญัติมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 และกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ตลอดจนประเทศอังกฤษ ก็ไม่มีบทบัญญัติบังคับเมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้

- เมื่อผู้สอบบัญชีว่างลง ซึ่งได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1211 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

*กรรมการต้องกระทำในรูปคณะกรรมการ ดูจากคำพิพากษาฎีกาที่ 452/2518, คำพิพากษาฎีกา ประจำปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา , 2518) หน้า 413. และ Sir Sebag Shaw and Judge Dennis Smith. The Law of Meetings, 4th. ed. (London : Mcdonald 2 Evans Ltd., : 1974). p. 131.

**ดู พระราชบัญญัติมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 99

2. ผู้ถือหุ้นมีสิทธิเรียกประชุมวิสามัญได้ในเรื่องดังต่อไปนี้

โดยทั่วไปกฎหมายบริษัทของทุกประเทศมักจะกำหนดให้ผู้ถือหุ้นมีสิทธิร้องขอให้กรรมการเรียกประชุมได้ และหากกรรมการไม่ดำเนินการผู้ถือหุ้นก็มีสิทธิเรียกประชุมตัวเอง หรือไม่ก็ใช้สิทธิร้องต่อศาลให้ศาลสั่งเรียกประชุมก็ได้ ซึ่งหลักเกณฑ์ของจำนวนผู้ถือหุ้นที่มีสิทธิเรียกประชุมก็บัญญัติแตกต่างกันออกไปในแต่ละประเทศ ดังเช่น

ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย มาตรา 1173 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ว่าต้องมีผู้ถือหุ้นรวมกันไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนหุ้นของบริษัทจึงจะมีสิทธิเรียกให้ประชุม และเมื่อกรรมการได้รับคำร้องให้เรียกประชุม ก็จะต้องดำเนินการเรียกประชุมไม่เกิน 30 วันนับแต่วันที่ผู้ถือหุ้นยื่นคำร้อง หากกรรมการไม่เรียกประชุมผู้ถือหุ้นก็มีสิทธิเรียกประชุมเองได้*

ตามกฎหมายอังกฤษ กำหนดจำนวนผู้ถือหุ้นรวมกันต้องไม่น้อยกว่า 1 ใน 10 ของจำนวนหุ้นของบริษัท และถ้าภายใน 21 วันนับแต่วันยื่นคำขอกรรมการไม่เรียกประชุมผู้ถือหุ้นก็อาจมีสิทธิเรียกประชุมได้เอง โดยผู้ถือหุ้นจะต้องเรียกประชุมภายใน 3 เดือน นับแต่วันที่ได้มีการยื่นคำขอนั้น³⁷

กฎหมายสหรัฐอเมริกา มาตรา 28 ของ Model Business Corporation Act. ได้กำหนดให้ผู้ถือหุ้นต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 10 ของหุ้นทั้งหมดที่มีสิทธิออกเสียงในที่ประชุม เป็นผู้ที่มีสิทธิขอให้กรรมการเรียกประชุมได้

* ดูพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 100

³⁷

Sir Sebag Shaw and Judge Dennis Smith, The Law of Meeting, p. 132-133.

สิทธิเรียกประชุมของผู้ถือหุ้นนี้สำคัญ เพราะผู้ถือหุ้นอาจใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมการดำเนินงานบริษัทได้ เช่น กรณีที่เห็นว่าพฤติกรรมของกรรมการไม่น่าไว้วางใจบกพร่องต่อหน้าที่ หรือปฏิบัติหน้าที่โดยไม่สุจริตตลอดจนไม่ใช้ความระมัดระวังเท่าที่ควร เป็นต้น³⁸

3. ผู้ชำระบัญชี ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1268 ได้กำหนดให้ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ต้องเรียกประชุมใหญ่ในเวลาสิ้นปีทุกปีนับแต่เริ่มชำระบัญชี หากการชำระบัญชียังคงทำอยู่โดยกาลกว่าปีหนึ่งขึ้นไปซึ่งบัญญัติไว้คล้ายกับในกรณีของบริษัทมหาชน *

นอกจากนั้นพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 160(5) ก็ได้ระบุให้ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจหน้าที่เรียกประชุมผู้ถือหุ้น

4. ประธานบริษัทมีสิทธิเรียกประชุมตามกฎหมายสหรัฐอเมริกาได้ ซึ่งได้บัญญัติไว้ในมาตรา 28 ของ Model Business Corporation Act. ส่วนกฎหมายไทยไม่มีบัญญัติไว้เช่นนี้

5. ผู้สอบบัญชี (Auditor) กฎหมายของอังกฤษได้บัญญัติให้ผู้สอบบัญชีของบริษัทที่พ้นจากตำแหน่ง มีสิทธิเรียกประชุมผู้ถือหุ้นได้หากเห็นว่ามีเรื่องสำคัญที่ต้องเสนอให้ผู้ถือหุ้นหรือเจ้าหน้าที่ทราบโดยให้ร้องขอต่อคณะกรรมการ ซึ่งหากคณะกรรมการไม่เรียกประชุมกรรมการก็มีความผิดอาญา³⁹ ส่วนกฎหมายไทยก็ไม่มีบัญญัติในเรื่องนี้อีกเช่นกัน

³⁸ Geoffrey Morse , Companies Consolidation Legislation 1985, (London Sweet & Marwell, 1985), p. 6-349.

* ดูพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 175

³⁹ Clive Schmitthoff, Palmer' s Company Law, (London : Steven & Sons, 1982),

6. ศาล ทั้งกฎหมายประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติไว้ในกรณีของการประชุมประเภทผู้ถือหุ้นชั้นเดียวกัน (Class Meetings) ว่าหากบริษัทไม่จัดให้มีการประชุมผู้ถือหุ้น และมีผู้ถือหุ้นร้องขอศาลมีอำนาจสั่งให้มีการประชุมได้ โดยศาลอาจใช้ดุลพินิจกำหนดวันเวลาสถานที่ประชุม องค์ประชุม ฯลฯ ใดๆ ก็ได้ *

3.1.2 หนังสือบอกกล่าวนัดประชุม

ในการเรียกประชุมจะต้องมีหนังสือบอกกล่าวนัดประชุมที่มีรายการตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อส่งให้แก่ผู้ถือหุ้นล่วงหน้าก่อนวันประชุม หากไม่เช่นนั้นอาจทำให้การประชุมนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย และอาจถูกเพิกถอนมติที่ประชุมตามมาตรา 1195 ได้ สิทธิในการรับหนังสือบอกกล่าวนัดประชุมเป็นสิทธิพื้นฐานของผู้ถือหุ้นทุกคน

ก. วัตถุประสงค์ของหนังสือบอกกล่าวนัดประชุม

การที่กฎหมายบัญญัติให้ส่งหนังสือบอกกล่าวนัดประชุมแก่ผู้ถือหุ้นล่วงหน้านั้น ก็เพื่อให้โอกาสผู้ถือหุ้นในการเตรียมตัว และปรึกษาหารือกับผู้ถือหุ้นอื่นเกี่ยวกับเรื่องที่จะมีการประชุม สำหรับใช้ในการพิจารณาที่จะลงมติในเรื่องดังกล่าวอย่างรอบคอบ

ข. สาระสำคัญของหนังสือบอกกล่าวนัดประชุม

หนังสือบอกกล่าวนัดประชุมนั้นกฎหมายไทยบัญญัติให้มีเนื้อหาสาระตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1175 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์** กล่าวคือ

* ดู Companies Act 1985, Section 371 และ Revised Model Business Corporation Act, Section 7.03

** ดู พระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 101.

1. ต้องระบุวัน เวลา สถานที่ประชุมและ
2. สภาพกิจการที่ประชุม

มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1091/2524 ได้วินิจฉัยว่า มาตรา 1175 เป็นบทกฎหมายที่มุ่งประสงค์ให้มีการแจ้งให้ผู้ถือหุ้นทราบล่วงหน้าว่า บริษัทจะได้จัดให้มีการประชุมใหญ่ ในกิจการใด ที่ใด เมื่อใด เพื่อผู้ถือหุ้นจะได้มีโอกาสเตรียมตัวสอบถามหรือแสดงความคิดเห็นได้โดยเต็มที่

1. วัน เวลา สถานที่ประชุม กฎหมายไทยไม่ได้กำหนดให้ต้องประชุมวันที่เท่าไร และเวลาอะไร ดังนั้นจึงควรเป็นเวลา , วันที่ผู้ถือหุ้นสะดวกที่จะเข้าร่วมประชุม

ส่วนสถานที่ที่จะทำการประชุมก็เช่นเดียวกัน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้กำหนดไว้ ดังนั้นกรรมการจะกำหนดให้มีการประชุมที่ใดก็ได้ แต่ต้องสะดวกแก่ผู้ถือหุ้นที่จะเข้าร่วมประชุม ซึ่งโดยปกติมักจะกำหนดสถานที่ประชุมเป็นที่ทำการของบริษัท

แต่พระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ.2535 มาตรา 101 ได้กำหนดไว้ชัดเจนว่าสถานที่ประชุมคือที่ตั้งสำนักงานใหญ่ของบริษัท หรือจังหวัดใกล้เคียง หากจะจัดให้มีการประชุมในสถานที่อื่นนอกจากนี้ก็ต้องมีข้อบังคับของบริษัทกำหนดไว้ ซึ่งบทบัญญัติเช่นนี้ใกล้เคียงกับกฎหมายบริษัทของมลรัฐ เดลาแวร์ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งอนุญาตให้มีการจัดประชุมนอก รัฐอื่นเป็นที่ตั้งบริษัทได้ และสามารถมีข้อบังคับกำหนดให้ประชุมที่สถานที่ใดก็ได้⁴⁰

2. สภาพกิจการที่ประชุม สภาพกิจการที่จะได้ประชุมปรึกษากันนั้นได้แก่ระเบียบวาระที่จะประชุมกันว่ามีเรื่องอะไรบ้าง ในการประชุมสามัญประจำปีโดยปกติก็จะเป็นวาระเกี่ยวกับการรับรองรายงานประชุมครั้งที่แล้วพิจารณารายงานคณะกรรมการอำนวยการอนุมัติงบดุล พิจารณา

40

Harry G. Henn & John R. Alexander, *Law of Corporations*, p. 505.

จัดสรรกำไรและการจ่ายเงินปันผล การตั้งกรรมการแทนกรรมการซึ่งออกตามวาระ และตั้งผู้สอบบัญชีเป็นต้น⁴¹

จึงเห็นได้ว่าระเบียบวาระการประชุม (Agenda) เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องบอกกล่าวแจ้งให้ผู้ถือหุ้นทราบ เพื่อให้ผู้ถือหุ้นจะได้ตัดสินใจว่ามีเรื่องสำคัญ หรือเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นโดยตรงอันควรจะเข้าประชุมหรือไม่ หากไม่แจ้งระเบียบวาระไปแล้วมีการประชุมในเรื่องสำคัญ ผู้ถือหุ้นอาจขอให้เพิกถอนมติของที่ประชุมในเรื่องนั้นได้ ดังที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาที่ 2644/2520 ว่า การประชุมใหญ่ที่ปรึกษาเรื่องนอกระเบียบวาระ มติ ซึ่งผู้ถือหุ้นลงมติให้จ่ายเงินปันนี้ซึ่งตนเป็นเจ้าของนี้มีส่วนได้เสียฝ่าฝืนมาตรา 1175, 1185 อาจถูกเพิกถอนได้⁴²

ปัญหาที่สำคัญของวาระการประชุม ก็คือ ความชัดเจนของวาระการประชุม เพราะการที่จะพิจารณาว่า วาระการประชุมใดมีความชัดเจนเพียงพอตามที่กฎหมายกำหนดแล้วหรือไม่นั้นเป็นเรื่องยาก โดยเฉพาะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1175 ก็ไม่ได้บัญญัติว่า ความชัดเจนของวาระการประชุมหรือสภาพกิจการนั้น จะต้องมิลักษณะอย่างไร *

มาตรา 1175 ดังกล่าวนั้นบัญญัติไว้สั้น ๆ เพียงว่า หนังสือนัดประชุมผู้ถือหุ้นต้องระบุ “สภาพแห่งกิจการ” โดยมีได้ให้ความหมายไว้ แต่เมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติกฎหมายในเรื่องการส่งหนังสือนัดประชุมแล้วจะเห็นว่า วาระการประชุมซึ่งจะต้องกำหนดไว้

⁴¹ โสภณ รัตนกร , คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท , พิมพ์ครั้งที่ 4, หน้า 405.

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

* ดูพระราชบัญญัติบริษัทมหาชน จำกัด พ.ศ.2535 มาตรา 101 กำหนดให้ระบุระเบียบวาระการประชุม และเรื่องที่จะเสนอต่อที่ประชุมพร้อมด้วยรายละเอียดพอสมควร

ในหนังสือนัดประชุมควรต้องชัดเจนเพียงพอที่จะทำให้ผู้ถือหุ้นตัดสินใจได้ว่าเขาควรเข้าร่วมประชุมในเรื่องนี้หรือไม่ และหากเข้าร่วมประชุมจะต้องเตรียมตัว หาข้อสอบถาม ได้เพียงในที่ประชุมได้อย่างไร⁴³

ในประเด็นปัญหานี้ได้มีคณะกรรมการกฤษฎีกา ได้มีความเห็นตอบข้อหารือของกระทรวงพาณิชย์ เกี่ยวกับกรณีที่หนังสือบอกกล่าวนัดประชุมมีการระบุระเบียบวาระ “เรื่องอื่น ๆ” นั้น ที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นย่อมจะพิจารณาและลงมติในเรื่องถอนกรรมการได้ โดยมีเหตุผลโดยสรุปซึ่งเกี่ยวข้องกับคำว่า “สภาพแห่งกิจการ” ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 1175 ดังนี้

คำว่า สภาพแห่งกิจการ เป็นประโยคเขียนคำลอย ๆ ตีความได้อย่างกว้างและแคบ จึงควรคำนึงหลักในการตีความว่าไม่ควรตีความกฎหมายไปในทางที่ไร้ผลประกอบกับหลักมาตรา 4 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ส่วนการที่กฎหมายเลือกใช้คำว่าสภาพแห่งกิจการ ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายอย่างกว้างก็คงมีความหมายเพียงว่า “การงานหรือธุรกรรมดา” ตามพจนานุกรมเท่านั้น ถ้ากฎหมายประสงค์ว่าหัวข้อประชุมทุกเรื่องจะต้องระบุประเด็นให้ชัด ก็น่าจะใช้คำอื่นได้ และถ้ากฎหมายจะถือว่าการแต่งตั้งและถอดถอนกรรมการเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องระบุไว้ในระเบียบวาระการประชุมให้ชัดแจ้งแล้ว กฎหมายก็ควรบัญญัติว่าเป็นเรื่องจะต้องกำหนดไว้ทำนองเดียวกับมาตรา 1194 และเหตุผลประการสุดท้ายก็คือ อ้างว่าได้มีคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ที่ 2701/2528 วินิจฉัยเป็นแนวทางแล้ว

⁴³ ผนัฎฐกานต์ พิพิฑกุล, “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการประชุมผู้ถือหุ้น : ศึกษาเฉพาะกรณีมติประชุมผู้ถือหุ้น,” หน้า 113.

จากคำวินิจฉัยที่คณะกรรมการกฤษฎีกาตอบข้อหารือดังกล่าว ก็ได้มีนักกฎหมายท่านหนึ่ง⁴⁴ ให้ข้อสังเกตว่า การถอดถอนกรรมการออกจากตำแหน่งไม่น่าจะทำได้ในกรณีนี้ที่หนังสือบอกกล่าวนัดประชุมระบุระเบียบวาระไว้แต่เพียงว่า “เรื่องอื่น ๆ” ซึ่งสรุปเหตุผลได้ดังนี้

1. การตีความกฎหมายควรพิจารณาจากหลักการหรือเจตนารมณ์ของกฎหมายเป็นสำคัญ เนื่องจากการให้ส่งหนังสือบอกกล่าวนัดประชุมนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้ผู้ถือหุ้นได้มีโอกาสที่จะพิจารณาเรื่องที่ประชุม มีโอกาสที่จะหารือกับผู้ถือหุ้นอื่น และเตรียมพร้อมสำหรับการลงมติอย่างถูกต้อง เพราะฉะนั้น หนังสือบอกกล่าวนัดประชุมจึงต้องระบุถึงข้อเท็จจริงที่จะทำให้ผู้ถือหุ้นมีความรู้พอที่จะตัดสินใจทางธุรกิจได้

2. ตามหลักกฎหมายทั้งของสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ต่างก็กำหนดไว้อย่างเดียวกันว่า ในกิจการอื่น ๆ นอกจากกิจการที่จะต้องประชุมกันเป็นปกติสามัญประจำปี จะต้องมีการระบุถึงสภาพแห่งกิจการที่จะประชุมนั้นในหนังสือบอกกล่าวนัดประชุมให้แจ่มชัด ซึ่งเหมือนกับแนวความคิดของกฎหมายไทย มาตรา 1175 และคำว่า “สภาพแห่งกิจการ” นั้นย่อมหมายถึงการบังคับให้ระบุในระเบียบวาระการประชุมให้แน่ชัดพอที่ผู้ถือหุ้นจะได้ทราบโดยไม่เข้าใจผิด

จากข้อสังเกตข้อ 1 และ 2 ทำให้เห็นว่านักกฎหมายท่านนี้ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับ “สภาพแห่งกิจการ” หรือวาระการประชุมซึ่งต้องระบุในหนังสือบอกกล่าวนัดประชุมนั้นจะต้องมีการระบุข้อเท็จจริงที่จะให้ผู้ถือหุ้นทราบโดยไม่เข้าใจผิดและพอที่จะทำการตัดสินใจทางธุรกิจได้

3. การถอดถอนกรรมการออกจากตำแหน่งเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงแบบแผน (Formalities) ของการประชุมใหญ่ให้ถูกต้องด้วย ไม่ควรระบุวาระพิจารณาเพียงว่า “เรื่องอื่น ๆ”

⁴⁴ พิเศษ เสตเสถียร , “ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับบันทึกตอบข้อหารือของคณะกรรมการกฤษฎีกาในปัญหาเกี่ยวกับการพิจารณาและลงมติเรื่องกรรมการในระเบียบวาระการประชุมที่กำหนดไว้ว่า “พิจารณาเรื่องอื่น ๆ” , บทบัณฑิตย 43 (มีนาคม 2530) : 89-108.

ได้เพราะหาสติความให้ทำได้ก็จะกลายเป็นการตีความไปในทางที่ไร้ผล ซึ่งจะทำให้ไม่อาจใช้วัตถุ ประสงค์สำคัญในการส่งคำบอกกล่าว เพื่อการคุ้มครองผู้ถือหุ้นบังคับได้เลย

4. ประเด็นที่ว่าหากการถอดถอนเป็นเรื่องสำคัญ กฎหมายก็ควรบัญญัติไว้ทำนองเดียวกับมาตรา 1194 นั้น กรณีนี้เห็นว่า คำว่า “สภาพแห่งกิจการ” ในมาตรา 1175 ย่อมหมายถึงการระบุให้ชัดเจนเพื่อให้ผู้ถือหุ้นได้ทราบและเตรียมตัวล่วงหน้าจะตีความว่าหมายถึง “กิจ รุระธรรมดา” ไม่ได้ การที่จะระบุว่าจะอะไรบ้างที่ต้องเขียนไว้ในระเบียบวาระอะไรบ้างไม่ต้องเขียน เป็นเรื่องที่พ้นวิสัยที่จะทำได้ เพราะหากกิจการที่ต้องกระทำโดยที่ประชุมใหญ่นั้นมีมากมายหลาย ประการ จึงต้องใช้คำกลาง ๆ แทนส่วนมาตรา 1194 เป็นเรื่องการลงมติพิเศษซึ่งกฎหมายกำหนด ไม่ก็กรณี จึงสามารถกำหนดไว้ชัดเจนต่างหากได้ จึงแตกต่างกัน

5. เหตุผลสุดท้ายเรื่องเกี่ยวกับคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ที่ 2701/2528 ที่วินิจฉัยว่า เมื่อการประชุมใหญ่เป็นไปโดยชอบการลงมติปลดกรรมการจึงชอบด้วยกฎหมาย แม้ไม่มีระเบียบ วาระก็กระทำได้เพราะไม่มีกฎหมายบังคับว่าต้องมีระเบียบวาระก่อนนั้น คำพิพากษาดังกล่าวนี้ไม่น่าที่ จะถือเป็นแนวทาง เพราะการถอดถอนกรรมการเป็นเรื่องสำคัญต้องมีการระบุในระเบียบวาระก่อน เมื่อไม่มีระบุไว้ก็ประชุมลงมติไม่ได้ และเมื่อการบอกกล่าวนัดประชุมกระทำโดยไม่ถูกต้อง การ ประชุมนั้นก็ไม่ใช่ชอบด้วยกฎหมาย และการที่วินิจฉัยให้มีการประชุมลงมติได้โดยไม่ต้องมีระเบียบ วาระย่อมเป็นการขัดต่อกฎหมายเรื่องแบบแผน (Formalities)

จากแนวความคิดดังกล่าวข้างต้นนั้น ผู้เขียนเห็นด้วยว่าการตีความกฎหมายนั้น ควร คำนึงถึงเจตนารมณ์มากกว่าตามตัวอักษร ดังนั้นการกำหนดวาระการประชุมว่า “พิจารณาเรื่องอื่น” จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ควรพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นราย ๆ ไป

และจากแนวความคิดดังกล่าวข้างต้น ก็ทำให้สามารถเห็นความชัดเจนของ วาระการประชุมที่เป็นปัญหาตามที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นด้วย

นอกจากนั้นเมื่อได้พิจารณาจากหลักกฎหมายอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ก็คงจะพอทำให้ภาพของวาระการประชุม หรือสภาพแห่งกิจการที่ต้องระบุในหนังสือบอกกล่าวนัดประชุม นั้น มีความชัดเจนเพิ่มมากขึ้นด้วย กล่าวคือ

ศาลอังกฤษ ได้วินิจฉัยพอจะสรุปความชัดเจนของวาระการประชุม หรือสภาพแห่งกิจการได้ดังนี้

1. ต้องชัดเจนตรงไปตรงมา และสมเหตุผล⁴⁵
2. วาระการประชุมจะต้องปราศจากความคลุมเครือต้องไม่มีความหมายเป็นสองนัย⁴⁶
3. ต้องมีการเปิดเผยข้อเท็จจริงสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวาระประชุมอย่างเพียงพอ⁴⁷
4. หนังสือนัดประชุมควรกำหนดข้อความเพิ่มเติมนอกเหนือจากเนื้อหาที่กฎหมายกำหนดไว้ว่าให้ระบุในหนังสือนัดประชุมด้วยว่าผู้ถือหุ้นที่เข้าร่วมประชุมมีสิทธิตั้งผู้รับฉันทะ (Proxy) เพื่อเข้าประชุมแทนตนได้ และผู้รับฉันทะนั้นไม่จำเป็นต้องมีผู้ถือหุ้นบริษัท⁴⁸

ค. วิธีการส่งหนังสือบอกกล่าวนัดประชุม

การเรียกประชุมนั้น นอกจากเนื้อหาสาระของหนังสือบอกกล่าวนัดประชุมจะต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดตามที่ได้กล่าวไว้ในข้อ 3.1.2 ข. แล้วการบอกกล่าวนัดประชุมยังจะต้องมี

⁴⁵ คดี Kange V. Croydon Transways, (1898) 1 Ch. 358 จาก Sir Sebag Shaw and Judge Dennis Smith, the Law of Meeting, p. 150.

⁴⁶ คดี Wright's Case (1871) L.R. 12 Eq - 331 จาก Sir Sebag Shaw and Judge Dennis Smith, the Law of Meeting, (London : Mcdonald & Evans Ltd., 1974), p. 159.

⁴⁷ คดี Baillie V Oriental Telephone & Electric Co. Ltd., (1915) 1 Ch. 503, Ibid., p. 150.

⁴⁸ Sir Sebag Shaw and Judge Dennis Smith. The Law of Meeting, p. 233

วิธีการส่งหนังสือบอกกล่าวนัดประชุมตามที่กฎหมายกำหนดด้วยเช่นกัน เพราะไม่เช่นนั้นอาจทำให้การประชุมไม่ชอบด้วยกฎหมายได้ ซึ่งผลก็คือมติของที่ประชุมก็อาจถูกเพิกถอนตามมาตรา 1195 ได้

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1175 ได้กำหนดให้นัดเรียกประชุมผู้ถือหุ้นล่วงหน้าให้ถูกต้องตามกฎหมายทั้งในเรื่อง

1. กำหนดเวลาในการบอกกล่าวนัดเรียกประชุม และ
2. วิธีการบอกกล่าวนัดเรียกประชุม

กำหนดระยะเวลากฎหมายได้กำหนดไว้ชัดเจนตามวิธีการที่เลือกใช้บอกกล่าวนัดประชุม ดังนี้คือ

วิธีที่ 1 บอกกล่าวล่วงหน้าโดยการตีพิมพ์คำบอกกล่าวเรียกประชุมไม่น้อยกว่า 7 วัน
หรือ

วิธีที่ 2 บอกกล่าวล่วงหน้าโดยการส่งคำบอกกล่าวไปยังผู้ถือหุ้นตามชื่อ ในทะเบียนของบริษัททางไปรษณีย์ก่อนวันนัดเรียกประชุมไม่น้อยกว่า 7 วัน

ในการส่งคำบอกกล่าวสามารถเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่งได้ หากเลือกวิธีการตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์แล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องบอกกล่าวโดยวิธีส่งไปรษณีย์อีก⁴⁹

ส่วนกำหนดระยะเวลาในการส่งหนังสือบอกกล่าวนัดประชุมนั้นให้ับระยะเวลาไม่น้อยกว่า 7 วัน นับแต่วันส่งคำบอกกล่าวนัดประชุมทางไปรษณีย์ ส่วนผู้ถือหุ้นจะได้รับหนังสือบอกกล่าววันใดนั้นหาเป็นข้อสำคัญไม่⁵⁰

⁴⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 4362/2530 หน้า 2183

⁵⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 384/2506 จาก “ประกาศน์ อวยชัย,” ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เอกเทศสัญญา เล่ม 2 (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2528), หน้า 1847.

การส่งคำบอกกล่าวแก่ผู้ถือหุ้นนี้ หากได้ส่งถึงตัวผู้ถือหุ้นเองก็ย่อมใช้ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1244 และการส่งทางไปรษณีย์นั้น เมื่อได้ส่งไปยังที่อยู่ของผู้ถือหุ้นตามที่ปรากฏอยู่ในทะเบียนผู้ถือหุ้นแล้วก็ต้องถือว่า ได้ส่งในเวลาที่เหมาะสมของการส่งทางไปรษณีย์จะไปถึงตามมาตรา 1245 แล้ว

การบอกกล่าวนัดประชุมตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชน พ.ศ. 2535 มาตรา 101 มีวิธีการบอกกล่าวที่ค่อนข้างเข้มงวดกว่าในกรณีบริษัทเอกชน เพราะว่าจะนอกจากจะต้องบอกกล่าวให้ผู้ถือหุ้นทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 7 วันก่อนวันประชุมแล้วกฎหมายยังกำหนดให้ต้องโฆษณาคำบอกกล่าวนัดประชุมในหนังสือพิมพ์ไม่น้อยกว่า 3 วัน ก่อนวันประชุมอีกด้วย

กฎหมายบริษัทของอังกฤษกำหนดระยะเวลาบอกกล่าวนัดประชุมล่วงหน้าไว้ยาวนานกว่ากฎหมายไทย โดยระยะเวลาแตกต่างกันไปตามประเภทของการประชุม หากเป็นการประชุมสามัญประจำปีก็ต้องส่งหนังสือบอกกล่าวนัดประชุมล่วงหน้า 21 วัน ส่วนการประชุมวิสามัญก็ต้องส่งล่วงหน้า 14 วัน⁵¹

กฎหมายสหรัฐอเมริกากำหนดให้บอกกล่าวนัดประชุมล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 10 วัน แต่ไม่เกิน 50 วันก่อนวันประชุม ซึ่งจะเห็นได้ว่ากำหนดระยะเวลายาวนานกว่ากฎหมายไทย*

การบอกกล่าวนัดประชุมที่ไม่ได้ปฏิบัติตามวิธีการส่งหนังสือบอกกล่าวนัดประชุมย่อมมีผลทำให้การประชุมผู้ถือหุ้นในครั้งนั้นบกพร่อง และอาจถูกเพิกถอนมติได้ ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3623 - 3624/2527 ได้วินิจฉัยไว้ว่า การนัดประชุมใหญ่ของกรรมการบริษัทไทยบอกกล่าวล่วงหน้าเพียง 4 วัน ย่อมฝ่าฝืนต่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1175 ซึ่งระบุให้บอกกล่าว

⁵¹ M. Clive Schmitthoff, Palmer's Company Law, p. 723.

* ดู Model Business Corporation Act Section 29

นัดเรียกประชุมใหญ่ต่อผู้ถือหุ้นก่อนวันนัดประชุมไม่น้อยกว่า 7 วัน การนัดประชุมใหญ่จึงไม่ชอบ และเป็นผลให้มติของที่ประชุมใหญ่ดังกล่าวเป็นมติอันผิดระเบียบตามมาตรา 1195 ผู้ถือหุ้นร้องขอให้ศาลเพิกถอนมติของที่ประชุมใหญ่ดังกล่าวภายในหนึ่งเดือน ศาลจึงต้องเพิกถอนมติของที่ประชุมดังกล่าวเสียตามบทบัญญัติมาตรา 1195

แต่การที่ไม่บอกกล่าวผู้ถือหุ้นก่อนวันนัดประชุมไม่น้อยกว่า 7 วันนั้นไม่ได้ทำให้การแจ้งดังกล่าวต้องเป็นโมฆะเสียเปล่า เพราะตามมาตรา 1175 เป็นบทกฎหมายที่มุ่งประสงค์ให้มีการแจ้งให้ผู้ถือหุ้นทราบล่วงหน้าว่าบริษัทจะได้จัดให้มีการประชุมใหญ่ในกิจการใด ที่ใด เมื่อใด เพื่อให้ผู้ถือหุ้นจะได้มีโอกาสเตรียมตัวสอบถามหรือแสดงความคิดเห็นได้โดยเต็มที่ แต่มิได้บังคับโดยเด็ดขาดว่าถ้าไม่แจ้งไปให้ผู้ถือหุ้นก่อนวันนัดประชุม 7 วันแล้ว การแจ้งดังกล่าวจะต้องเป็นโมฆะเสียเปล่า (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1091/2524)

ง. ข้อยกเว้นการส่งหนังสือบอกกล่าวนัดประชุม

1. ผู้ถือหุ้นสละสิทธิที่จะเรียกร้องในเรื่องการไม่ส่งคำบอกกล่าวนัดประชุมโดยการทำหนังสือสละสิทธิ (Waiver) ลงลายมือชื่อของตนไม่ว่าก่อนหรือหลังประชุม
2. ผู้ถือหุ้นเข้าร่วมประชุมโดยไม่คัดค้านในเรื่องการไม่ส่งคำบอกกล่าว ตลอดจนอาจให้สัตยาบันแก่การประชุมนั้นในภายหลัง เช่น ได้เข้าประชุมครั้งต่อมาโดยไม่คัดค้านถึงความบกพร่องของการส่งคำบอกกล่าวนัดประชุมครั้งก่อน *

* คำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่ 1091/2524 ตามที่ได้ระบุไว้ในหัวข้อ 1.2.3 ซึ่งวินิจฉัยว่า มาตรา 1175 มิได้บังคับโดยเด็ดขาดว่าถ้าไม่แจ้งไปให้ผู้ถือหุ้นก่อนวันนัดประชุม 7 วันแล้ว การแจ้งจะเป็นโมฆะ

3. มีข้อบังคับของบริษัทกำหนดไว้ว่าไม่ต้องส่ง

ทั้งนี้ การที่กรณีเหล่านี้ถือเป็นข้อยกเว้นไม่ต้องส่งหนังสือบอกกล่าวนัดประชุมตามกฎหมายนั้นเป็นไปตามทฤษฎีที่ว่า การส่งหนังสือบอกกล่าวนัดประชุมมีขึ้นได้เพื่อคุ้มครองสิทธิและประโยชน์ของผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นเอกชน ไม่ใช่มหาชน ดังนั้นเมื่อผู้ถือหุ้นดังกล่าวยินยอมสละประโยชน์ของตน จึงสามารถทำได้ *

3.2 องค์ประชุมและวิธีดำเนินการประชุม

3.2.1 ความหมายขององค์ประชุม (Quorum) หมายถึงกลุ่มบุคคลขั้นต่ำที่กฎหมายกำหนดไว้ สำหรับการประชุมที่ทำให้ที่ประชุมสามารถปรึกษาหารือกิจการได้อย่างถูกต้องไม่ว่าจะเป็นการประชุมชนิดใด หรือคราวใด⁵²

กฎหมายไทยทั้งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 ไม่ได้ให้คำนิยามของคำว่า "องค์ประชุม" ไว้โดยตรง แต่เมื่อพิจารณาดูข้อความในต้วบทกฎหมาย** ก็พอจะกล่าวได้ว่ามีความหมายเช่นเดียวกับความหมายที่กล่าวข้างต้น

* หลักจากคดี Nelson V Hubbard, 96, Ala 238, 11 So 428. จาก American Juris Prudence,

⁵²

George S. Hills, Managing Corporate Meetings, p. 123.

** ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1178 และพระราชบัญญัติบริษัทมหาชน จำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 103 วรรคแรก

3.2.2 การกำหนดองค์ประชุม

การที่กฎหมายต้องกำหนดองค์ประชุมผู้ถือหุ้นที่เข้าประชุมว่าต้องมีจำนวนขั้นต่ำเท่าไร จึงจะพอครบเป็นองค์ประชุมและทำการประชุมต่อไปได้ ก็เพราะว่ามติของผู้ถือหุ้นที่ได้จากการประชุมนั้นมีผลผูกพันผู้ถือหุ้นทุกคน ซึ่งรวมถึงผู้ถือหุ้นที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุมด้วย

ในแต่ละประเทศได้มี การกำหนดหลักเกณฑ์ของจำนวนที่ครบองค์ประชุมไว้แตกต่างกันออกไป ซึ่งอาจจะถือจากจำนวนหุ้นอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงจำนวนผู้ถือหุ้น หรืออาจจะคำนึงจากจำนวนผู้ถือหุ้นอย่างเดียว หรือบางประเทศอาจจะใช้หลักเกณฑ์ทั้งจำนวนหุ้นและจำนวนผู้ถือหุ้นในการกำหนดองค์ประชุม นอกจากนี้บางประเทศยังกำหนดองค์ประชุมโดยมีหลักเกณฑ์ในการประชุมสามัญแตกต่างจากการประชุมวิสามัญก็มีด้วยเช่นกัน

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย มาตรา 1178 ได้กำหนดองค์ประชุมไว้คือ ต้องมีผู้ถือหุ้นเข้าประชุมรวมกันถึงจำนวน 1 ใน 4 แห่งทุนของบริษัทเป็นอย่างน้อย หรือคิดเป็นร้อยละยี่สิบห้าของจำนวนหุ้นทั้งหมดของบริษัท

ส่วนพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 103 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ทั้งจำนวนผู้ถือหุ้นและจำนวนหุ้นรวมกัน กล่าวคือ ต้องมีผู้ถือหุ้นเข้าร่วมประชุมอย่างน้อย 25 คน หรือไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้ถือหุ้นทั้งหมด และต้องนับจำนวนหุ้นรวมกันได้ถึง 1 ใน 3 ของจำนวนหุ้นที่จำหน่ายได้ทั้งหมด

ตามกฎหมายอังกฤษ ถ้าข้อบังคับของบริษัทไม่ได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ผู้ถือหุ้นตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาประชุมร่วมกันถือเป็นองค์ประชุมได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงจำนวนหุ้น⁵³ แต่ถ้าเป็นการประชุมประเภท Class Meetings ซึ่งมีผู้ถือหุ้นคนเดียวเป็นผู้ถือหุ้นประเภทนั้นทั้งหมด บุคคลนั้นเพียงคนเดียวก็ถือเป็นองค์ประชุมในการประชุมผู้ถือหุ้นประเภทนั้นได้⁵⁴

⁵³

M. Clive Schmitthoff, *Palmer's Company Law*, p. 732.

⁵⁴

Sir Sebag Shaw and Judge Dennis Smith, *The Law of Meetings*, p. 158.

ตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดว่าต้องมีผู้ถือหุ้นรวมกันไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของจำนวนหุ้นที่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเข้าประชุมจึงถือเป็นองค์ประชุม *

ตาม Revised Model Business Corporation Act Section 7.27 ได้กำหนดให้บริษัทสามารถกำหนดจำนวนองค์ประชุมไว้ในข้อบังคับบริษัทให้มีจำนวนองค์ประชุมสูงกว่าที่กฎหมายกำหนดได้แต่จะกำหนดให้น้อยกว่าไม่ได้

โดยทั่วไปหากองค์ประชุมกำหนดจากจำนวนผู้ถือหุ้น ก็จะต้องนับรวมทั้งผู้ถือหุ้นที่เข้าประชุมด้วยตัวเองและมอบฉันทะให้ผู้อื่นประชุมแทนไม่ว่าบุคคลนั้นจะออกเสียงหรือไม่ แต่ตามกฎหมายอังกฤษนั้นหากข้อบังคับไม่ได้กำหนดให้นับผู้รับฉันทะเป็นองค์ประชุมด้วยแล้วก็จะนับเป็นองค์ประชุมไม่ได้⁵⁵

สำหรับจำนวนหุ้นที่กำหนดเป็นองค์ประชุมนั้น โดยปกติก็นับหุ้นที่สามารถมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนได้ ส่วนหุ้นที่ยังไม่ได้ออก (Unissued Shares) และหุ้นที่มีข้อจำกัดในการออกเสียงนั้นไม่นับรวมเป็นองค์ประชุม ซึ่งตามกฎหมายไทยได้มีคำพิพากฎีกา⁵⁶ วินิจฉัยไว้ว่าการโอนหุ้นที่เป็นโมฆะนั้นการประชุมใหญ่ นับเป็นจำนวนผู้ถือหุ้นไม่ได้ จึงไม่ครบองค์ประชุม 1 ใน 4 ของจำนวนผู้ถือหุ้นของบริษัท มติของที่ประชุมจึงไม่มีผลและกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งย่อมไม่ใช่กรรมการของบริษัทโดยชอบ

* ดู Model Business Corporation Act Section 32, New York Business Corporation Law Section. 608, Delaware Corporation Law Section 216.

⁵⁵ M. Clive Schmitthoff, Palmer's Company Law, p. 732.

⁵⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2970/2522, คำพิพากษาศาลฎีกาประจำปีพุทธศักราช 2522, หน้า 2339.

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1179 ได้กำหนดไว้ในกรณีที่มีการประชุมไม่ครบองค์ประชุม กฎหมายกำหนดให้เรียกนัดใหม่อีกคราวหนึ่งในภายใน 14 วัน และการประชุมใหญ่ครั้งหลังนี้กฎหมายไม่บังคับว่าจำเป็นต้องครบองค์ประชุม * แต่มีปัญหว่าองค์ประชุมครั้งหลังนี้จำเป็นหรือไม่ที่จะต้องมีส่วนร่วมเข้าประชุมตั้งแต่ 2 คน ซึ่งมี 2 แนวความเห็น คือ

แนวความเห็นแรก เห็นว่าจะต้องมีคนมาร่วมประชุมอย่างน้อย 2 คนจึงจะถือเป็นองค์ประชุมได้⁵⁷

¹ แนวความเห็นที่สอง เห็นว่าการประชุมครั้งหลังนี้มีผู้เข้าร่วมประชุมคนเดียวก็ใช้ได้⁵⁸

3.2.3 การมอบฉันทะในการประชุม

การมอบฉันทะทำให้ผู้รับฉันทะมีสิทธิเข้าร่วมประชุมและออกเสียงลงมติในที่ประชุมผู้ถือหุ้นได้ ในการนับองค์ประชุมจึงต้องนับรวมผู้รับฉันทะเข้าเป็นองค์ประชุมเท่ากับจำนวนผู้มอบฉันทะด้วย (อาจมีกรณีที่ผู้มอบฉันทะหลายคนมอบฉันทะให้กับผู้รับฉันทะคนเดียว)⁵⁹

3.2.4 วิธีดำเนินการประชุม

ก. ประธานที่ประชุม (Chairman) กฎหมายได้กำหนดให้มีหน้าที่ควบคุม และดูแลการประชุมให้ถูกต้องตามกฎหมายและข้อบังคับ ตลอดจนตัดสินใจถ้าผู้ถือหุ้นมีข้อคัดค้านใน

* ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1179

⁵⁷ ไสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท, หน้า 408.

⁵⁸ ทวี เจริญพิทักษ์, คำอธิบายโดยพิสดารกฎหมายหุ้นส่วนและบริษัท, หน้า 290.

⁵⁹ พิเศษ เสตเสถียร, กฎหมายการจัดการบริษัท, หน้า 18.

เรื่องใดๆ แต่หลังจากประธานที่ได้พิจารณาข้อคัดค้านแล้วไม่เห็นด้วยยอมมีอำนาจสั่งให้ที่ประชุมลงมติได้⁶⁰

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1187 กำหนดให้ต้องนำหนังสือตั้งผู้รับฉันทะไปวางต่อผู้เป็นประธานเมื่อเริ่มหรือก่อนการประชุม ซึ่งทำให้เห็นว่าประธานที่ประชุมมีหน้าที่ในการพิจารณาความถูกต้องสมบูรณ์ของหนังสือมอบฉันทะ และตัดสินใจให้ผู้รับฉันทะมีสิทธิเข้าร่วมประชุมและออกเสียงลงคะแนนได้

แต่กฎหมายบางมลรัฐของสหรัฐอเมริกา นั้น ประธานที่ประชุมไม่มีอำนาจในการตัดสินใจผู้มีสิทธิออกเสียง และหนังสือมอบฉันทะถูกต้องหรือไม่ เพราะหน้าที่นี้เป็นของ Inspectors of Election และ Judges of the Voting ของบริษัท *

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1180 กำหนดไว้ว่ากรณีที่มิใช่ประธานกรรมการและประธานกรรมการเข้าร่วมประชุม ก็ให้ประธานกรรมการเป็นประธานที่ประชุม หากไม่มีประธานกรรมการไม่ว่าโดยไม่มีแต่งตั้ง หรือว่างลง หรือมีแต่ไม่มาประชุมเมื่อเวลาว่างไป 15 นาทีก็ตาม กรณีนี้ให้ผู้เข้าร่วมประชุมเลือกผู้ถือหุ้นคนใดที่มาประชุมเป็นประธานการประชุม และหากประธานกรรมการเข้าประชุมหลังจากได้เลือกตั้งคนทำแทนไปแล้ว ประธานกรรมการก็ไม่มีสิทธิหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุมอีกต่อไป ให้ผู้ที่ได้รับเลือกจากผู้ถือหุ้นให้เป็นประธานดำเนินการต่อไปได้

⁶⁰ ทวี เจริญพิทักษ์, คำอธิบายโดยพิสดารกฎหมายหุ้นส่วนและบริษัท, หน้า 291.

* ดู George S. Hills., Managing Corporate Meetings, p. 530.

ข. การเลื่อนประชุม

การเลื่อนประชุมกฎหมายกำหนดให้ต้องได้รับความยินยอมจากที่ประชุมก่อน ประธานที่ประชุมจึงจะมีอำนาจสั่งเลื่อนการประชุม*

การเลื่อนประชุมนี้ น่าจะต้องหมายความว่าถึงกรณีที่มีการเริ่มประชุมถูกต้องตามข้อบังคับและกฎหมายแล้ว มีองค์ประชุมครบแล้ว แต่ประชุมปรึกษากิจการที่นัดหมายไว้ไม่หมด หรือมีความจำเป็นหรือมีเหตุสมควรอย่างอื่น จึงให้เลื่อนไปประชุมต่อในวันหลังมิใช่เป็นกรณีที่ไม่ครบองค์ประชุมซึ่งต้องมีการนัดประชุมใหม่ตามมาตรา 1178, 1179 หรือเป็นกรณีที่กรรมการส่วนใหญ่โหวตการประชุมที่นัดโดยมิชอบ แต่คงประชุมกันตามที่นัดไว้อีกครั้งหนึ่ง⁶¹

มีคำพิพากษาฎีกาที่ 2510/2533 วินิจฉัยไว้ว่าการเลื่อนประชุมไม่ต้องบอกกล่าวตามกำหนดเวลาของมาตรา 1175 จึงเห็นได้ว่าการเลื่อนประชุมนี้ มาตรา 1181 มิได้กำหนดให้มีการบอกกล่าวนัดประชุมอีก และกิจการที่จะประชุมในที่ประชุมที่เลื่อนมานั้น มิได้เฉพาะกิจการที่ค้างมาเท่านั้น⁶² หากมีการส่งหนังสือบอกกล่าวระบุสภาพกิจการใหม่ และส่งหนังสือบอกกล่าวตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด แล้วก็สามารถประชุมเรื่องใหม่ได้

ในกรณีที่มีการประชุมก่อนที่จะมีการเลื่อนประชุมนี้เป็นการประชุมที่มีข้อบกพร่องไม่สมบูรณ์อยู่แล้ว การประชุมที่เลื่อนไปก็น่าจะเสียไปด้วยเช่นกัน⁶³

* ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1181

⁶¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1310/2517, คำพิพากษาฎีกาประจำปีพุทธศักราช 2517

⁶² ไสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท, หน้า 409.

⁶³ ธรรมนูญการตีพิมพ์พิพาท, “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการประชุมผู้ถือหุ้น : ศึกษาเฉพาะกรณีมติที่ประชุมผู้ถือหุ้น,” หน้า 214.

แต่ตามกฎหมายอังกฤษนั้นในกรณีที่มีการเลื่อนการประชุมเป็นระยะเวลา นานตั้งแต่ 30 วัน จะต้องจัดส่งหนังสือนัดประชุมให้กับผู้ถือหุ้นใหม่เหมือนกับการประชุมครั้งแรก *

3.3 การลงมติ (Voting)

โดยหลักแล้วผู้ถือหุ้นของบริษัทที่มีชื่ออยู่ในสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นของบริษัททุกคน ณ วันปิดสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นมีสิทธิออกเสียงลงมติได้เสมอ ทั้งนี้ก็เพราะผู้ถือหุ้นเป็นผู้มีส่วนได้เสีย ในกิจการของบริษัทจึงจำเป็นต้องให้ผู้ถือหุ้นได้เข้าร่วมประชุมและลงคะแนนเสียงในที่ประชุม เพื่อ ป้องกันสภาพกิจการที่ผู้ถือหุ้นมีส่วนได้เสียนั้น

สิทธิในการลงมตินี้เป็นสิทธิที่ติดมากับความเป็นเจ้าของหุ้น และถือเป็นสิทธิทาง ทรัพย์สินอย่างหนึ่ง⁶⁴

กฎหมายไทยก็ได้บัญญัติกฎหมายรองรับสิทธิในการเข้าร่วมประชุมและลงคะแนน เสียงของผู้ถือหุ้นทุกคนไว้เช่นกัน **

1

* ดู Sir Sebag Shaw and Judge Dennis Smith, The Law of Meetings, p. 171-172.

⁶⁴ George S. Hills, Managing Corporate Meetings, p. 501.

** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1176 บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องสิทธิการเข้า ร่วมประชุม ส่วนสิทธิในการลงคะแนนเสียงนั้นได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1182 ไว้ว่า “ในการลง คะแนนโดยวิธีชูมือนั้น ท่านให้นับว่าผู้ถือหุ้นทุกคนที่มาประชุมเองหรือมอบฉันทะให้ผู้อื่นมาประชุม แทนมีเสียงหนึ่งเป็นคะแนน แต่ในการลงคะแนนลับท่านให้นับว่าผู้ถือหุ้นทุกคนมีคะแนนเสียง เสียงหนึ่งต่อหุ้นหนึ่งที่ตนถือ และมาตรา 1187 ได้บัญญัติไว้ว่า “ผู้ถือหุ้นทุกคนจะมอบฉันทะให้ผู้อื่นออกเสียงแทนตนก็ได้ แต่การมอบฉันทะเช่นนี้ให้ทำเป็นหนังสือ”

จึงเห็นได้ว่าสิทธิในการลงมติของผู้ถือหุ้นเป็นเรื่องสำคัญ และในที่นี้จะบอกกล่าวใน 3 เรื่องดังต่อไปนี้คือ

- 3.3.1 ประเภทของการลงมติ
- 3.3.2 วิธีการลงมติ
- 3.3.3 ข้อจำกัดสิทธิในการลงมติ

3.3.1 ประเภทการลงมติ

การลงมติของที่ประชุมผู้ถือหุ้นมีหลายประเภทดังนี้คือ

ก. การลงมติโดยตรง * (Straight Voting)

คือ การให้ผู้ถือหุ้นทุกคนออกเสียงลงคะแนนโดยตรงในการประชุมผู้ถือหุ้น และให้ถือมติเสียงข้างมาก (Majority) ของผู้ถือหุ้นเป็นเกณฑ์ตัดสิน ตามปกติในการลงมติแต่ละเรื่องนั้นก็ จะถือว่าหุ้นหนึ่งมีหนึ่งเสียง⁶⁵ จึงเห็นได้ว่าการลงมติแบบนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถือหุ้นฝ่ายข้าง มากมีโอกาสชนะฝ่ายข้างน้อยเสมอ

ข. การลงมติพิเศษ ** (Special Voting)

คือ การลงมติที่มีขั้นตอนแตกต่างไปจากการลงมติธรรมดา เช่นมีการลงมติในเรื่อง เดียวกันสองครั้ง เป็นต้น มิใช่หมายความว่ามติธรรมดาที่ถูกกำหนดให้มีเสียงสูงขึ้นไปจะเป็นมติ พิเศษ⁶⁶

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้บัญญัติใช้ประเภทนี้ด้วย

⁶⁵

Harry G. Henn and John R-Alexander, *Law of Corporations*, p. 094.

⁶⁶

พิเศษ เสตเสตียร, *กฎหมายการจัดการบริษัท* , หน้า 7.

** ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1145, 1220, 1221, 1224, 1236 (4)

ค. การลงมติตามลำดับชั้นของหุ้น (Class or Series Voting)

คือ การลงมติของผู้ถือหุ้นในแต่ละลำดับชั้น ในกรณีที่บริษัทแบ่งหุ้นออกเป็นชั้น โดยผู้ถือหุ้นลำดับชั้นใดก็จะออกเสียงในส่วนลำดับชั้นของตน ตามปกติการลงมติตามลำดับชั้นนี้จะใช้ในการเลือกกรรมการของบริษัท คือให้ผู้ถือหุ้นแต่ละชั้นเลือกกรรมการแยกต่างหากจากกัน เพื่อที่จะได้มีกรรมการของหุ้นทุกลำดับชั้นในคณะกรรมการ แต่ทั้งนี้ก็อาจใช้ลงมติสำหรับกรณีอื่น ๆ ได้ด้วย ซึ่งข้อบังคับของบริษัทก็มักจะกำหนดไว้ว่าการลงมติในเรื่องนั้น ๆ จะต้องได้รับคะแนนเสียงสนับสนุนจากผู้ถือหุ้นในแต่ละลำดับชั้นเป็นจำนวนเท่าที่กำหนด⁶⁷

ง. การลงมติคะแนนสะสม (Cumulative Voting)

คือ การลงมติที่ให้ผู้ถือหุ้นมีคะแนนเสียงเท่ากับจำนวนหุ้นคูณกับจำนวนกรรมการที่จะเลือก ในการเลือกตั้งผู้ถือหุ้นจะใช้คะแนนเสียงทั้งหมดเลือกบุคคลใดเป็นกรรมการก็ได้ หรือจะแบ่งคะแนนให้กรรมการคนใดมากน้อยเท่าใดก็ได้ ซึ่งการลงมติแบบนี้เปิดโอกาสให้ผู้ถือหุ้นรายย่อยเลือกกรรมการของฝ่ายตนได้ หากรู้จักวิธีการใช้คะแนนเสียงอย่างถูกต้อง

การลงมติประเภทนี้ใช้เฉพาะการลงมติแต่งตั้งกรรมการเท่านั้น สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแรก que คิดค้นการลงมติแบบนี้ขึ้น และประเทศไทยก็ได้รับมาใช้ ตามที่ปรากฏในพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 70 แต่ให้สิทธิบริษัทกำหนดการลงมติแบบอื่นไว้ในข้อบังคับได้ และกำหนดเพิ่มเติมว่าถ้าผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นกรรมการได้คะแนนเสียงเท่ากันเกินจำนวนกรรมการที่จะพึงมี ก็ให้เลือกโดยวิธีจับสลากได้เท่าจำนวนกรรมการที่จะพึงมี

ตัวอย่าง เช่น บริษัท X มีหุ้นรวมทั้งหมด 1,000 หุ้น มีนาย ก. ถือหุ้นอยู่ 600 หุ้น นาย ข. ถือหุ้น 200 หุ้น นาย ค. ถือหุ้น 100 หุ้น- นาย ง. ถือหุ้น 50 หุ้น และนาย จ. ถือหุ้น 50 หุ้น

⁶⁷ พิเศษ เสตเสถียร, กฎหมายการจัดการบริษัท, หน้า 8.

มีผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นกรรมการทั้งหมด 8 คน คือ นาย A, B, C, D, E, F, G และ H แต่บริษัทมีกรรมการได้เพียง 5 คน เช่นนี้ ทำให้

นาย ก. มีคะแนนเสียงทั้งหมด $600 \times 5 = 3,000$ เสียง

นาย ข. มีคะแนนเสียงทั้งหมด $200 \times 5 = 1,000$ เสียง

นาย ค. มีคะแนนเสียงทั้งหมด $100 \times 5 = 500$ เสียง

นาย ง. มีคะแนนเสียงทั้งหมด $50 \times 5 = 250$ เสียง

นาย จ. มีคะแนนเสียงทั้งหมด $50 \times 5 = 250$ เสียง

ผู้สมัคร	A	B	C	D	E	F	G	H
ก. มี 3,000 เสียง		600	600	600	600	600		
ข. มี 1,000 เสียง	650						350	
ค. มี 500 เสียง								500
ง. มี 250 เสียง							50	200
จ. มี 250 เสียง							250	

จะเห็นได้ว่าผู้ถือหุ้นรายย่อยคือ ข, ค, ง, และ จ สามารถเลือกกรรมการได้ 3 คน คือ

H	ได้	700	คะแนน
A	ได้	650	คะแนน
G	ได้	650	คะแนน

ส่วน B, C, D, E, F ได้คนละ 600 คะแนนเท่ากัน จึงต้องจับสลากว่าใครจะได้เป็นกรรมการอีก 2 คน ซึ่งเป็นกรรมการที่ ก ผู้ถือหุ้นรายใหญ่เป็นผู้เลือก

จากตัวอย่างข้างต้นผู้ถือหุ้นฝ่ายข้างน้อยหากรวมตัวกัน นอกจากจะสามารถเลือกกรรมการที่เป็นพวกของตนเป็นกรรมการได้แล้ว บางครั้งอาจเลือกได้จำนวนกรรมการมากกว่าผู้ถือหุ้นข้างมากก็เป็นได้

จ. การลงมตินอกที่ประชุม (Action Outside Meeting)

คือ การลงมติของผู้ถือหุ้นโดยไม่ต้องมีการประชุม การลงมติเช่นนี้อาจใช้วิธีทำเป็นหนังสือและเวียนให้ผู้ถือหุ้นทุกคนลงนามเห็นชอบ ซึ่งสามารถจะใช้บังคับได้เช่นเดียวกับมติที่ได้จากการประชุม⁶⁸

ตาม Model Business Corporation Act Section 145 ของสหรัฐอเมริกาได้ยอมรับให้มีการลงมตินอกที่ประชุมได้ ยิ่งไปกว่านั้นตาม Delaware Corporation Law Section 228 ก็ได้นำหลักนี้มาบัญญัติไว้ให้การลงมติโดยไม่ต้องมีการประชุมนี้สามารถทำได้โดยไม่ต้องให้ผู้ถือหุ้นทุกคนเห็นพ้องต้องกันด้วย

ประเทศอังกฤษก็ยอมรับให้มีการลงมติโดยไม่ต้องมีการประชุมเช่นเดียวกัน โดยให้ทำในรูปมติเวียนเป็นลายลักษณ์อักษร (Written Resolution) ซึ่งมีหลักเกณฑ์ว่า ผู้ถือหุ้นทุกคนที่มีสิทธิลงคะแนนในที่ประชุมใหญ่จะต้องลงนามในมติที่เวียน และจะต้องระบุข้อความของมติที่เวียนอย่างสมบูรณ์ ห้ามย่อ และจะถือว่ามติเวียนนี้มีผลใช้บังคับก็คือในวันที่ผู้ถือหุ้นคนสุดท้ายลงนาม

จากแนวกฎหมายต่างประเทศข้างต้น สรุปได้ว่า การลงมติโดยไม่ต้องมีการประชุมนั้นทำได้ แต่มติที่จะผ่านได้นั้นจะต้องได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากผู้ถือหุ้นทุกคน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าได้มีการรับหลักความยินยอมของผู้ถือหุ้นอยู่เหนือหลักพื้นฐานที่ว่ามติต้องได้จากการประชุมปรึกษาหารือกันเท่านั้น⁶⁹

⁶⁸ 1. ฌ็อง-ฌัก กานต์ พิชิตกุล, “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการประชุมผู้ถือหุ้น : ศึกษาเฉพาะกรณีมติที่ประชุมผู้ถือหุ้น,” หน้า 72.

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 135.

สำหรับประเทศไทยนั้นไม่มีบทบัญญัติรับรองการลงมติโดยไม่ต้องมีการประชุม จึงยังเป็นปัญหาอยู่ว่าหากผู้ถือหุ้นทำความตกลงให้มีการลงมติโดยไม่ต้องมีการประชุม โดยวิธีทำมติเวียนให้ผู้ถือหุ้นทุกคนลงนามจะทำได้เพียงใด ปัญหานี้มี 2 แนวความคิดเห็น⁷⁰ กล่าวคือ

แนวที่ 1 เห็นว่าทำไม่ได้ เพราะมองว่าเป็นการตัดสิทธิผู้ถือหุ้นในการเข้าร่วมประชุมซึ่งมาตรา 1176 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่รับรองสิทธิพื้นฐานในการเข้าประชุมของผู้ถือหุ้นทุกคน เพื่อให้ผู้ถือหุ้นมีโอกาสปรึกษา และแสดงความคิดเห็นตลอดจนตัดสินใจในการลงมติได้ *และประกอบกับกฎหมายได้กำหนดขั้นตอนการประชุมตั้งแต่ส่งหนังสือบอกกล่าว และเข้าประชุมครบองค์ประชุมจึงจะเริ่มประชุมได้ จึงเห็นว่ากฎหมายไทยได้ยอมรับเอาทฤษฎีที่ความดีต้องได้จากการประชุมจริง ๆ เท่านั้น และในทางปฏิบัติกระทรวงพาณิชย์ก็ไม่รับจดทะเบียนมติที่ได้จากการเวียนให้ผู้ถือหุ้นลงนามโดยไม่ต้องมีการประชุมจริง

แนวที่ 2 เห็นว่าทำได้ เพราะเห็นว่า **กฎหมายไทยได้ยอมรับหลักความตกลงยินยอมของคู่สัญญาไว้ ดังนั้นจึงสามารถกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประชุมให้แตกต่างจากที่กฎหมายกำหนดไว้ในข้อบังคับได้ โดยข้อตกลงในข้อบังคับนั้นจะต้องไม่ขัดต่อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน และเมื่อพิจารณาการทำมติเวียนนี้ แม้จะทำให้ผู้ถือหุ้นเสียสิทธิเข้าประชุมก็ตาม ก็เป็นแต่เพียงทำให้ประโยชน์ของผู้ถือหุ้นลดลงเท่านั้นไม่ได้เป็นการเอาวัดเอาเปรียบระหว่างผู้ถือหุ้นแต่อย่างใด เพราะว่าเป็นความตกลงยินยอมของผู้ถือหุ้นที่จะไม่ให้มีการประชุมขึ้นเอง หากผู้ถือหุ้นรายใดประสงค์จะให้มีการประชุมก็ยังสามารถคัดค้านการทำมติเวียนเช่นนี้ได้

⁷⁰ ธรรมนูญการพิพากษา, “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการประชุมผู้ถือหุ้น : ศึกษาเฉพาะกรณีมติที่ประชุมผู้ถือหุ้น,” หน้า 136-138.

* ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1171 - 1175

** ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1177

ในปัญหานี้ผู้เขียนเห็นด้วยกับแนวความเห็นที่ 2 แต่การให้ผ่านมติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้นจะต้องได้รับเสียงเห็นชอบจากผู้ถือหุ้นทุกรายอย่างเป็นเอกฉันท์ด้วย⁷¹

จ. การลงมติโดยผู้ถือหลักทรัพย์ประเภทหุ้นกู้

การลงมติประเภทนี้จะทำให้อำนาจในการจัดการบริษัทของผู้ถือหุ้นถูกตัดทอนลง เพราะตามปกติผู้ถือหลักทรัพย์ประเภทหุ้นกู้จะไม่มีสิทธิออกเสียงในที่ประชุมผู้ถือหุ้น เพราะมีฐานะเป็นเพียงเจ้าหนี้ของบริษัท การที่ยินยอมให้เจ้าหนี้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนจึงถือเป็นกรณีเข้าข้อยกเว้นซึ่งอาจมีได้ในกรณีที่บริษัทลูกหนี้ประสบปัญหาทางการเงินและเจ้าหนี้ต้องเข้ามาควบคุมการจัดการบริษัทลูกหนี้⁷²

สหรัฐอเมริกาได้บัญญัติให้อนุญาตให้ผู้ถือหลักทรัพย์ประเภทหุ้นกู้มีสิทธิลงมติได้ใน Section 501 ของ New York Business Corporation Law.

แต่อย่างไรก็ตามอังกฤษ มีกฎหมายบริษัทบัญญัติไว้เพิ่มเติมว่า กิจกรรมที่ต้องใช้มติพิเศษ (Special Resolution) หรือมติวิสามัญ ผู้ถือหุ้นกู้ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน⁷³

⁷¹ ฌ็องรูگانต์ พิพิธกุล , “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการประชุมผู้ถือหุ้น : ศึกษาเฉพาะกรณีมติที่ประชุมผู้ถือหุ้น,” หน้า 138.

⁷² พิเศษ เสตเสถียร, กฎหมายการจัดการบริษัท, หน้า 9-10.

⁷³ Sir Sebag Shaw and Judge Dennis Smith, The Law of Meetings, 4th. ed. (London : Mcdonald & Evans. Ltd.), p. 177.

3.3.2 วิธีการลงมติ

กฎหมายกำหนดวิธีการลงมติไว้ 2 วิธีคือ

ก. การลงมติโดยการชูมือ (Show of Hands)

ในกฎหมายไทยนั้นการลงมตินั้นจะต้องใช้วิธีชูมือเป็นอันดับแรก เว้นแต่จะมีข้อบังคับกำหนดเป็นอย่างอื่น และในการนับคะแนนนั้นให้นับผู้ถือหุ้นแต่ละคนที่มาประชุม หรือมอบฉันทะให้ผู้อื่นมาประชุมแทนมีเสียงคนละเสียงเท่ากันโดยไม่คำนึงถึงจำนวนหุ้น* แต่สำหรับพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 102 และมาตรา 33 วรรค 4 นั้นได้บัญญัติให้ผู้ถือหุ้นมีคะแนนเสียงเท่ากับจำนวนหุ้นที่ถือ คือหนึ่งหุ้นมีหนึ่งเสียงไม่ว่าจะเป็นการออกเสียงลงมติโดยการชูมือ หรือลงคะแนนลับก็ตาม

สำหรับผู้รับมอบฉันทะนั้นถ้าเข้าประชุมแทนผู้ถือหุ้นก็คนก็น่าจะมีคะแนนเท่ากันเสียง โดยนับจำนวนผู้มอบฉันทะมิใช่จำนวนผู้รับฉันทะ ในกรณีที่ผู้ถือหุ้นเข้าประชุมในฐานะผู้รับมอบฉันทะจากผู้อื่นด้วยนั้นก็น่าจะมีคะแนนเสียงของตนเองด้วย และมีคะแนนเสียงของผู้ที่ตนรับฉันทะมาด้วย⁷⁴

ข. การลงมติโดยการลงคะแนนลับ (Poll)

วิธีการนี้ให้นับคะแนนตามจำนวนหุ้น คือหนึ่งหุ้นต่อหนึ่งเสียง

มาตรา 1190 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้กำหนดให้ผู้ถือหุ้นอย่างน้อยสองคนมีสิทธิร้องขอให้ลงคะแนนลับได้ และบริษัทเอกชนสามารถกำหนดในข้อบังคับให้ใช้วิธีลงคะแนนลับอย่างเดียวได้หรือกำหนดให้นับคะแนนเสียงตามจำนวนหุ้นก็ได้

* ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1190 และมาตรา 1182

⁷⁴ ไสภณ รัตนการ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท, หน้า 412.

สำหรับประเทศอังกฤษ ต้องมีผู้ถือหุ้นตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป หรือผู้ถือหุ้นซึ่งมีหุ้นนับรวมกันได้ในสามของทุนบริษัทร้องขอให้ลงคะแนนลับ ซึ่งในกรณีนี้ประธานที่ประชุมจะต้องจัดให้ลงคะแนนลับแทนการลงมติโดยวิธีชูมือ และผู้ถือหุ้นสามารถแบ่งเสียงของตนลงคะแนนให้ใครบ้างก็ได้⁷⁵

ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดไว้ใน Model Business Corporation Act Section 33 ให้นำคะแนนเสียงตามจำนวนหุ้น เว้นแต่จะได้อีกกำหนดเป็นอย่างอื่นในข้อบังคับบริษัท และกฎหมายบางมลรัฐของสหรัฐอเมริกา เช่น Delaware Corporation Law , Section 211 (e) ได้กำหนดให้การเลือกตั้งกรรมการจะต้องทำโดยการลงคะแนนลับเท่านั้น

3.3.3 ข้อจำกัดสิทธิในการลงมติ

โดยหลักแล้วผู้ถือหุ้นหรือผู้รับฉันทะที่เข้าประชุมแทนผู้ถือหุ้นย่อมมีสิทธิออกเสียงลงมติได้เสมอ เว้นแต่จะมีบทบัญญัติของกฎหมายห้ามมิให้ผู้ถือหุ้นลงคะแนน ตลอดจนบางครั้งอาจจะเป็นข้อตกลงของผู้ถือหุ้นเองก็ได้ ไม่ว่าจะโดยข้อบังคับ หรือสัญญาระหว่างผู้ถือหุ้นที่จะงดออกเสียงไปในทางใด (Shareholders' Agreement) ดังนั้นในที่นี้จะขอล่าวถึงข้อจำกัดสิทธิในการลงมติ 3 ประการดังต่อไปนี้

ก. ข้อจำกัดสิทธิในการลงมติโดยการออกหุ้นที่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงมติ (Non-Voting Share)

ประเทศอังกฤษ ยอมรับหลักการให้มีการออกหุ้นได้หลายลำดับชั้น ซึ่งสามารถกำหนดสิทธิออกเสียงให้แตกต่างกันได้ในแต่ละชั้น แต่ก็ไม่ได้ชัดเจนถึงขนาดว่าจะตัดสิทธิการออกเสียงของหุ้นชั้นใดชั้นหนึ่งเลยหรือไม่⁷⁶

⁷⁵ M. Clive Schmitthoff , Palmer' s Company Law, p. 736-739.

⁷⁶ L'S. Sealy, Cases and Materials in Company Law, p. 371-373.

สหรัฐอเมริกา มีกฎหมายหลายมลรัฐที่อนุญาตให้บริษัทออกหุ้นลำดับชั้นเดียว หรือหลายลำดับชั้น (one or more classes) ที่ไม่มีสิทธิออกเสียงได้ตราใบที่บริษัทยังมีหุ้นอีกลำดับชั้นหนึ่งซึ่งสามารถออกเสียงลงมติได้⁷⁸

สำหรับกฎหมายไทยนั้นแม้ว่าจะมีบทบัญญัติของกฎหมายหลายประการที่ระบุงำกั ดสิทธิผู้ถือหุ้นในการลงมติ * แต่ในเรื่องการแบ่งหุ้นเป็นหลายลำดับชั้น (Class) นั้นกฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ว่าจะทำได้หรือไม่ คงมีเพียงมาตรา 1108 (4) ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่กำหนดให้บริษัทสามารถออกหุ้นบุริมสิทธิได้โดยให้กำหนดว่า มีสภาพ และบุริมสิทธิแห่งหุ้นนั้น ๆ เป็นอย่างไร เพียงใดเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามได้มีคำวินิจฉัยของคณะกรรมการกฤษฎีกาเมื่อ 2528 เพื่อตอบปัญหากรมทะเบียนการค้าตามหนังสือที่ พญ. 1504/2680 ว่า “บริษัทอาจกำหนดให้หุ้นบุริมสิทธิห้าสิบหุ้นนับเป็นหนึ่งเสียงได้ โดยให้เหตุผลคือ การกำหนดให้หุ้นต่างประเภทกันมีสิทธิในการลงคะแนนเสียงได้แตกต่างกันดังกล่าว ก็มีได้เป็นกรณีที่จะต้องมีการเอาไรด์เอาเปรียบกัน แต่อย่างไรเพราะกฎหมายว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัทเป็นกฎหมายจำพวกเอกชนทางพาณิชย์ ซึ่งได้คำนึงถึงเจตนาของเอกชนเป็นสำคัญ หากมิใช่ข้อที่ขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแล้ว ผู้ถือหุ้นในการประชุมใหญ่ย่อมทำความตกลงตั้งข้อบังคับของบริษัทในเรื่องนี้ได้”

⁷⁷

Len Young Smith, G. Gale' Roberson Richard A. Mann and Barry' s, Roberts, Smith and Roberson' s Business Law. (St. Paul, Minn., West Publishing Co., 1985), p. 740.

* ข้อจำกัดสิทธิตามกฎหมายไทยมีดังนี้คือ (1) ผู้ถือหุ้นที่มีส่วนได้เสียพิเศษในปัญหาที่ประชุมยกขึ้นวินิจฉัย ผู้ถือหุ้นนั้นไม่มีสิทธิลงมติเรื่องนั้น (2) ผู้ถือหุ้นที่ยังไม่ได้ชำระเงินค่าหุ้นตามที่บริษัทเรียกเก็บ (3) ผู้ถือหุ้นที่มีหุ้นไม่ถึงจำนวนดังกล่าวที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของบริษัท (4) ผู้ทรงใบหุ้นชนิดออกให้แก่ผู้ถือ และมีได้นำใบหุ้นมาแสดงต่อที่ประชุมก่อนหรือในขณะที่ประชุม

ปัญหาการออกหุ้นที่ไม่มีเสียงลงมติได้ มีท่านหนึ่งเห็นว่ากฎหมายไทยน่าจะอาศัยหลักเกี่ยวกับบทบัญญัติกฎหมายเรื่องหุ้นบุริมสิทธิตามมาตรา 108 (4) และหลักคำวินิจฉัยของคณะกรรมการกฤษฎีกาออกหุ้นประเภทไม่มีสิทธิออกเสียงได้ โดยสรุปเหตุผลดังนี้คือ

1. ต้องออกในรูปหุ้นบุริมสิทธิ โดยแยกออกเป็นอีกกลุ่มหนึ่งอย่างชัดเจน (Class) และจะต้องมีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นหุ้นที่ไม่มีสิทธิออกเสียง เพื่อที่ว่าผู้ถือหุ้นทุกคนที่ซื้อหุ้นประเภทนี้ย่อมจะรู้ล่วงหน้าอยู่แล้วว่าตนจะไม่มีสิทธิออกเสียง จึงไม่เป็นการเอารัดเอาเปรียบ เพราะถือว่าตนยอมสละสิทธิเอง

2. ต้องกำหนดจำนวนหุ้นประเภทนี้ว่าจะต้องไม่เกินกี่เปอร์เซ็นต์ของหุ้นของบริษัททั้งหมด ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้บริษัทออกหุ้นประเภทไม่มีสิทธิออกเสียงมากเกินไป และออกหุ้นประเภทมีสิทธิออกเสียงแต่เพียงส่วนน้อย ซึ่งจะทำให้เกิดการควบคุมบริษัท โดยผู้ถือหุ้นฝ่ายข้างน้อยอันเป็นการขัดทฤษฎีการจัดการบริษัทและกระทบโครงสร้างกฎหมายหุ้นส่วนบริษัทเรื่องอื่น ๆ ⁷⁹

ผู้เขียนเห็นด้วยว่า ควรให้มีการออกหุ้นที่ไม่มีเสียงลงมติได้ เพราะว่าจะสามารถเอื้อประโยชน์ให้กับการลงทุนในตลาดทุนมากขึ้น เพราะว่าต่างชาติที่ต้องการเพียงการลงทุน โดยไม่มุ่งหวังการควบคุมการจัดการก็มีจำนวนมาก ดังนั้นควรจะเปิดโอกาสให้มีการนำเงินจากต่างประเทศมาลงทุนในตลาดทุนในประเทศไทยในรูปการถือหุ้นที่ไม่มีสิทธิลงมติออกเสียงมากกว่าการมุ่งที่จะจำกัดสัดส่วนการเป็นเจ้าของหุ้นที่มีสิทธิออกเสียงลงมติเพียงอย่างเดียว

ข. ข้อจำกัดสิทธิในการลงมติโดยข้อบังคับกำหนดว่าต้องมีหุ้นอย่างน้อยรวมกันเท่าใด จึงจะมีสิทธิลงมติ

ข้อจำกัดสิทธิในกรณีนี้กฎหมายไทยได้มีกำหนดไว้ให้ผู้ถือหุ้นที่ถือหุ้นไม่ครบจำนวนตามที่ข้อบังคับกำหนดไว้ อาจเข้าร่วมกับผู้ถือหุ้นคนอื่น เพื่อให้ถึงจำนวนตามข้อบังคับ แล้วให้คนใดคนหนึ่งออกเสียงก็ได้ *

มีนักกฎหมายท่านหนึ่งเห็นว่า การที่บัญญัติไว้เช่นนี้เป็นการเปิดโอกาสให้มีการเอารัดเอาเปรียบกันขึ้นระหว่างผู้ถือหุ้นในบริษัท ทำให้ผู้ถือหุ้นรายใหญ่มีอำนาจในการกดขี่ผู้ถือหุ้นรายย่อยมากขึ้น เพราะกฎหมายบัญญัติให้บริษัทสามารถกำหนดจำนวนหุ้นขั้นต่ำที่จะมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนไว้ในข้อบังคับของบริษัท (Article of Association) ได้แต่กฎหมายมิได้วางกำหนดจำนวนหุ้นขั้นต่ำสูงไว้เลยว่า ข้อบังคับนั้นจะวางกำหนดจำนวนหุ้นของผู้ไม่มีสิทธิได้มากที่สุดจำนวนเท่าใด อีกทั้งข้อบังคับของบริษัทนั้นได้มาจากผู้ถือหุ้นที่มีจำนวนมากนั่นเอง ดังนั้นผู้ถือหุ้นกลุ่มใหญ่ที่มีเจตนาจะเอาเปรียบผู้ถือหุ้นอื่น ๆ อยู่แต่เริ่มแรกก็อาจจัดทำข้อบังคับของบริษัทไว้เพื่อประโยชน์ตนเป็นสำคัญ โดยการตัดสิทธิผู้ถือหุ้นคนอื่น ๆ ที่มีจำนวนหุ้นน้อยกว่าที่ตนถืออยู่ไม่ให้มีสิทธิออกเสียงลงมติทำได้⁷⁹

แต่ก็มีผู้เห็นว่าการกำหนดข้อบังคับลักษณะนี้ ไม่ถือว่าเป็นการเอารัดเอาเปรียบผู้ถือหุ้นส่วนน้อย เพราะว่าผู้ถือหุ้นทั้งหลายที่ไม่มีหุ้นถึงจำนวนนั้น ยังมีสิทธิรวมหุ้นของตนให้ได้เท่าจำนวนที่ข้อบังคับกำหนดไว้แล้วตั้งคนใดคนหนึ่งในพวกของตนให้รับมอบฉันทะออกเสียงแทนบรรดาผู้ถือหุ้นกันในการประชุมใหญ่ก็ได้⁸⁰

มีกฎหมายของอีกหลายประเทศที่มีบทบัญญัติทำนองจำกัดสิทธิแบบนี้ เช่น ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งได้บัญญัติไว้ในมาตรา 165 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่า ยอมให้มีข้อบังคับของบริษัทวางกำหนดจำนวนหุ้นขั้นต่ำของผู้ถือหุ้นที่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนในการประชุมผู้ถือหุ้นได้ แต่ข้อบังคับนั้นจะกำหนดได้ไม่เกิน 10 หุ้นเท่านั้น จึงไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ถือหุ้นมากเกินไป⁸¹

⁷⁹ ฉัตรทิพย์ ตันตพประศาสน์, “มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้ถือหุ้น,” หน้า 66.

⁸⁰ ทวี เจริญพิทักษ์, คำอธิบายโดยพิสดารกฎหมายหุ้นส่วนและบริษัท, หน้า 294.

⁸¹ ฉัตรทิพย์ ตันตพประศาสน์, “มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้ถือหุ้น,” หน้า

ค. ข้อจำกัดสิทธิในการลงมติโดยข้อตกลงระหว่างผู้ถือหุ้นว่าจะต้องออกเสียง หรืองดออกเสียงหรืองดออกเสียงไปในทางใด (Shareholder Voting Agreement)

1 คือ การที่ผู้ถือหุ้นตกลงทำสัญญาระหว่างกันว่าจะลงมติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปในทางใด สัญญาลักษณะนี้มักจะเรียกว่า "Polling Agreement" ในการทำ Polling Agreement นี้ผู้ถือหุ้นยังคงเป็นเจ้าของหุ้นและมีสิทธิในฐานะเจ้าของหุ้นทุกประการ เว้นแต่สิทธิในการออกเสียงลงมติซึ่งถูกจำกัดว่าจะต้องออกเสียงไปในทางที่กำหนดไว้ในสัญญา และกฎหมายที่ใช้บังคับกับ Polling Agreement คือกฎหมายสัญญาทั่ว ๆ ไป และการทำ Polling Agreement ก็มีวัตถุประสงค์เพื่อจำกัดสิทธิการลงมติให้เป็นทางเดียวกันเพื่อประโยชน์ในการควบคุมอำนาจการจัดการ⁸³

สหรัฐอเมริกา มีกฎหมายบัญญัติให้ทำข้อตกลงเพื่อกำหนดสิทธิในการลงมติระหว่างผู้ถือหุ้นได้ แต่ต้องตกลงเป็นหนังสือสามารถกำหนดไว้ล่วงหน้าว่าจะลงมติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างไร หรือกำหนดทิศทางว่าถ้ามีการลงมติจะต้องไปในทิศทางไหน *

สำหรับกฎหมายไทย ไม่มีบทบัญญัติอนุญาตให้ผู้ถือหุ้นทำข้อตกลงระหว่างผู้ถือหุ้นเพื่อกำหนดสิทธิการลงมติไว้ชัดเจนเหมือนของสหรัฐอเมริกา จึงทำให้เกิดปัญหาว่าบทบัญญัติมาตรา 1177 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า “วิธีตั้งบัญญัติไว้ในมาตราต่อ ๆ ไปนี้ ท่านให้ใช้บังคับแก่การประชุมใหญ่ เว้นแต่จะมีข้อบังคับของบริษัทกำหนดไว้เป็นข้อความขัดกัน” นั้นจะพอแสดงได้หรือไม่ว่ากฎหมายไทยได้มีการยอมรับให้มีการตกลงเป็นอย่างอื่นแตกต่างไปจากที่กฎหมายกำหนดไว้ได้ และการตกลงจำกัดสิทธิโดยข้อตกลงระหว่างผู้ถือหุ้น

⁸² ธรรมนูญกานต์ พิพิธกุล, “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการประชุมผู้ถือหุ้น : ศึกษาเฉพาะกรณีมติที่ประชุมผู้ถือหุ้น,” หน้า 98-99.

* ดู Model Business Corporation Act Section 34. New York Business Corporation Law Section 620.

ว่าจะต้องออกเสียงไปในทิศทางใดนั้นจะขัดต่อกฎหมายอันเป็นความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชนตามมาตรา 114 หรือไม่ *

ก่อนจะพิจารณาประเด็นปัญหามาตรา 114 ดังกล่าว เห็นควรหยิบยกแนวคำวินิจฉัยของศาลสหรัฐอเมริกา** ซึ่งแม้จะมีการยอมรับให้ตกลงจำกัดสิทธิแบบนี้ได้ก็ตาม แต่ก็ยอมรับในระดับหนึ่งเท่านั้น แต่จะทำข้อตกลงเป็นการตัดสิทธิพื้นฐานทั้งหมด หรือแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ หรือเป็นการฉ้อโกงไม่ได้ และในกรณีที่คู่สัญญาฝ่ายใดทำผิดสัญญา ศาลย่อมบังคับให้คู่สัญญาปฏิบัติตามสัญญาและกำหนดค่าเสียหายให้ฝ่ายที่เสียหายได้⁸³ เช่น

มีตัวอย่างคดีที่มีการรับค่าตอบแทนจากการทำข้อตกลงในการจำกัดสิทธิลงมติ คือ คดี *Palmbaum V. Magulsky*, 217 Mass. 306, 104 N.E. 746 (1914) และศาลได้พิพากษาว่า ข้อตกลงเช่นนี้ผิดกฎหมาย ไม่สามารถบังคับระหว่างคู่สัญญาได้เพราะการรับค่าตอบแทนจากการตกลงว่าจะลงมติให้ในเรื่องนี้เป็นการผิดกฎหมาย และข้อตกลงนี้ไม่ชอบ เพราะขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน (Public Policy) ***

* มาตรา 114 บัญญัติไว้ว่า “การใดเป็นการผิดแผกแตกต่างกับบทบัญญัติของกฎหมายใด ๆ ถ้ามิใช่กฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแล้ว เพียงแต่เหตุเท่านั้น ท่านว่าการนั้นหาเป็นโมฆะไม่”

** ดู William L. Cary and Meluin Aron Eisenberg *Cases and Materials on Corporations*, 5th. ed. (New York: The Foundation Press, Inc., 1980), p. 390-392.

⁸³ ญัตติกานต์ พิพิธกุล, “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับที่ประชุมผู้ถือหุ้น : ศึกษาเฉพาะกรณีมติที่ประชุมผู้ถือหุ้น,” หน้า 152.

*** ดู New York Business Corporation Law (1965) Section 609 (e) ซึ่งได้บัญญัติห้ามไม่ให้ผู้ถือหุ้นขายสิทธิลงคะแนนเพื่อเงินหรือค่าตอบแทนอื่นใด

ส่วนหลักเกณฑ์ที่ถือว่าเป็นลักษณะของกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยนั้น มีนักกฎหมายท่านหนึ่งได้ให้ความเห็นว่า

1. จะต้องมีความว่า "ห้าม" อยู่ในตัวบทกฎหมายด้วย
2. มีความว่าถ้ากระทำหรืองดเว้นการกระทำเป็นความผิด หรือถ้าทำเป็นโมฆะ
3. มีลักษณะว่าด้วยสภาพและความสามารถของบุคคล
4. มีลักษณะว่าด้วยระเบียบของกรรมสิทธิ์
5. มีลักษณะคุ้มครองคนภายนอก
6. มีลักษณะคุ้มครองคู่สัญญา และ
7. มีลักษณะวางรูปและหลักของสังคม⁸⁴

นอกจากนี้ยังมีนักกฎหมายท่านหนึ่ง ได้สรุปเกี่ยวกับข้อตกลงหรือข้อบังคับการจำกัดสิทธิการลงมติที่ขัดต่อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยเอาไว้ว่า “การตกลงจำกัดสิทธิการลงมติโดยฝ่าฝืนกฎหมายที่มีลักษณะคุ้มครองคู่สัญญา กล่าวคือ เป็นการจำกัดสิทธิการลงมติของผู้ถือหุ้น โดยเป็นการตัดสิทธิพื้นฐานของผู้ถือหุ้นและเอาผิดเอาเปรียบ และรวมถึงที่ขัดต่อหลักการหรือเจตนารมณ์ของกฎหมายเรื่องนั้น ๆ ด้วย”⁸⁵

ในปัจจุบันปรากฏว่าหลายบริษัทได้มีการทำข้อตกลงจำกัดสิทธิในการลงมติไว้หลายแบบ แต่ส่วนใหญ่จะมีได้กำหนดอย่างชัดเจนว่าผู้ถือหุ้นจะออกเสียงไปในทิศทางใด แต่ได้ทำ

⁸⁴ ยิ่งศักดิ์ กฤษณจินดา “สัญญาผิดกฎหมายโดยพิสดาร ลักษณะของกฎหมาย อันว่าด้วยความสงบเรียบร้อย ลักษณะของสัญญาที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดี,” วินาที 24 (2524) : 88.

⁸⁵ ธรรมนูญกานต์ พิพิธกุล, “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับที่ประชุมผู้ถือหุ้น : ศึกษาเฉพาะกรณีมติที่ประชุมผู้ถือหุ้น,” หน้า 155.

ข้อตกลงจำกัดสิทธิและกำหนดไว้ในข้อบังคับบริษัทเล็ก ๆ ว่าในการลงมติจะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ถือหุ้นกลุ่มใดก่อนเสมอ หรือกำหนดว่าผู้ถือหุ้นกลุ่มใดจะมีสิทธิเสนอชื่อกรรมการได้กี่คน เป็นต้น ซึ่งในประเด็นปัญหานี้มีนักกฎหมายท่านหนึ่งเห็นว่าตามกฎหมายไทยทำได้ เพราะไม่ได้มีลักษณะเป็นการกดขี่เอาเปรียบหรือไม่สุจริตแต่อย่างใด⁸⁶

ในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการทำข้อตกลงระหว่างผู้ถือหุ้น หรือข้อบังคับที่จำกัดสิทธิการลงมติว่าจะออกเสียงไปในทิศทางใดนั้นยังไม่มีคดีขึ้นสู่ศาลฎีกา แต่ในทางปฏิบัติข้อบังคับที่กำหนดว่าการลงมติจะต้องได้รับความเห็นชอบจากกลุ่มใดก่อน หรือผู้ถือหุ้นกลุ่มใดบ้างที่มีสิทธิเสนอชื่อกรรมการได้กี่คนนั้น กระทรวงพาณิชย์ได้ยอมรับจดทะเบียนให้เสมอ และเมื่อกระทรวงพาณิชย์รับจดทะเบียนเป็นข้อบังคับแล้ว ย่อมทำให้ตัดปัญหา เรื่องหากมีการฝ่าฝืนข้อตกลงนี้ศาลจะบังคับให้คู่สัญญาปฏิบัติตามสัญญาให้ถูกต้อง หรือจะให้เพียงค่าเสียหายได้ด้วย⁸⁷

⁸⁶ ญ.ฐกานต์ พิพิธกุล, “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับที่ประชุมผู้ถือหุ้น : ศึกษาเฉพาะกรณีมติที่ประชุมผู้ถือหุ้น,” หน้า 157.

⁸⁷ เรื่องเดียวกัน , หน้า 156 - 157